

**A DRUSZA
ÉS EGYÉB TÖRTÉNETEK**

**IRTA
PRÉM JÓZSEF**

**BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA
1903**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2015
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5472-05-3 (online)
MEK-14255

TARTALOM

A DRUSZA.

AZ ESKÜ.

AZ ERDŐMESTERNÉ.

A NAGYPRÉPOST.

A TITOK.

VEZEKLÉS.

ZSOLDOS PAPA FIA.

A LEVÉL.

*Adrienne és Irén
édes leányaimnak.*

A DRUSZA.

I.

A Muzeum-kert egy magános padján ülve, nagyon kedves, de kétes sikerű szándékkal foglalkoztam.

Az akácfák javában virágoztak; a nap átszűrődött a lombokon. Csupa mosoly a természet; itt is, e szűk parkban. Minden biztatni látszott. Végre elégedetten szivarra gyújtottam, mint aki nagy munkát végzett.

Végeztem is. Mert nem tréfadolog, amikor az ember száz kérdést vet föl, amely közül ötvenre nemmel felel s mégis addig okoskodik, míg kerek száz igennel szavazza le önmagát. A leány kacér, hiu; meg is fog csalni - mérget vehetsz rá! És lemondani róla - az sem lehetséges.

Ime az életkérdés.

S a szivarnak hány karikázva hömpölygő, elenyésző füstföllegét kell az embernek szemlélnie, míg támaszpontot nyer, mely szilárdabb legyen, mint ezek a fellegek! Hányszor jut eszébe az olcsó hasonlat, hogy valóban minden csak füst, mely száll, bukfencet vet, terjeszkedik és végre a semmiségbe vész! Valóságos küzdés, míg az ember a sok ellentétes érzelmét, gondolatát átszűri azon a szitán, melynek neve: ítélet.

A szitálásban egészen elmerültem, különben észrevettem volna, hogy idegen közeledik felém. Csak akkor ébredtem föl merengésemből, midőn szó nélkül mellém telepedett a padra.

Mintegy negyven éves férfiú volt. Barna haja rendetlenül lógott le homlokára, amint fehér kalapját levette; szemeiben kihamvadó tűz fénylett, bágyadt arcát halványság lepte el. Ajkai fölött csintalan bajusz hetykélkedett, melyért a nők rendesen rajongani szoktak. Csupa szelidség volt mégis a képe.

Ő szólalt meg először. Olyan volt a hangja, mint azoké az embereké, akik nagyon ritkán haragszanak. Sajátságos zsibbadtság volt egész lényén. Már előbb néhányat sóhajtott, s amikor most újra rátekintettem: láttam, hogy kissé ittas. Ezüsfogós botjával a pázsitot döfködté s amint maga elé nézett: valamin tépelődött és keserűen mosolygott.

Mégis meglepett, midőn hirtelen kérdezte:

- Tán feleséges ember az ur?

- Még nem.

- Ön még nem, én pedig már nem! Vajjon melyikünk irigyelheti a másikat?

Jóakaró mosolylyal néztem rá.

- Különben - folytatta fölemelkedve ültéből - engedje meg, hogy bemutassam magam.

Megmondtuk egymás nevét. Szántay Tihamérnak hívták őt.

- Ah, Tihamér! Ön is Tihamér? Ugy hát druszák vagyunk. No ez aztán a véletlen! - És uj ismerősöm rázza a kezemet és örvendett.

Nem szeretem az ittas embert. Azon a verőfényes májusi délutánon pedig, amikor kedélyemet folyvást más hangulatok szállták meg, ez az uj ismerősöm szinte bántott a furcsaságával. Amint aztán egy közeli vendéglőbe hívott, azonnal bucsut vettem tőle.

- Isten önnel.

Nem fogadta el jobbomat, hanem felszökött a padról és reám meresztette vérágas szemeit.

- Ne menjen! - rebegette. - Maradjon, kérem. Tartson velem.

- Sürgős a dolgom.

- Akkor hát Isten áldja!

Elsiettem. Még csak az kellene, hogy ennek a feleség-vesztette embernek a furcsaságait hallgassam! Nem akarom, hogy a szomorú példája elriasszon a szándékomtól. Hála Istennek, már el is vagyok határozva. Az a kis leány az enyém lesz - és most el hozzá! A kételkedés e kínos napján oly édes lesz, ha nagy, kék szemeibe nézhetek; jól esik még a kacérkodása is, csak lássam őt. Boldoggá tesz majd, ha csókra nyújtja kezét, mely boldogságomat osztja nekem s amelytől mégis félek, hogy ostrommá válhatik.

Hasztalan volt öröömöm. Nem találtam otthon.

Ki tudja, hol örvend gondtalan élete egy futó percének, s míg én aggódva vágyódom utána: ő rám sem gondol!

Elcsigázva mentem hazafelé. Bántott az esti vidám zaj az utcákon; a sok vigadni siető ember; a gázlámpák fénye - minden!

Mikor mondhatom majd én is: «Beh boldog az ember, ha megtalálja azt, aki után lelke áhitozik!»

- Soha, sohasem! S ha mindjárt...

Hátrakaptam fejemet. Ki az, aki Poe Edgar hollójaként fülembé károg?

Tihamér, az új ismerősöm tartotta borízű monológját.

Még szánandóbb állapotban volt, mint délután. A lámpa fényében még sápadtabbnak látszott az arca. És kissé tántorgott.

- Ki az? - rikoltott rám. - Ah, ön! A druzsám!

- Én vagyok. De mi lelte?

- Semmi, éppenséggel semmi. Örvendek, hogy megcsíphettem. Most hát csak jöjjön velem. Ugy-e jön? Ide, nézze csak. Hej, régi kedves hely ez!

Mielőtt még szabadkozhattam, bevonszolt egy ajtón. Most már nem is bántam.

Kisebb korcsma volt. Tihamér egy sarokba igyekezett. Követtem őt.

A közeledő pincérre rárivalt, hogy bort hozzon. Aztán reám nézett és mosolygott.

- Bizony régi, kedves hely ez! Hajaha! Milyen gyöngy életet éltünk itt valamikor. Nincs több ilyen hely! Most már csak folytatjuk; elkezdem, ahol elhagytam; nem parancsol nekem senki, senki, még a...

Tihamér e szónál elhallgatott s ököltre szorította jobbját. Aztán ismét reám mosolygott.

- Soha, soha sem! S ha mindjárt az egész pereputyos rokonság jön is értem. Nem én! Itt maradok, amíg kedvem tartja, aztán nyakamba veszem a világot.

A pincér hozta az italt.

- Nos, édes druzsám, hát Isten éltesse minden fehér cselédet - rikoltott gunyosan. Aztán hirtelen elhallgatott.

- Ej no! - próbáltam vigasztalni. - Amig jó bor van, orvosság is van minden bubánat ellen.

- Hallgasson meg, édes barátom! Engedje meg, hogy így szólíthassam. Hallgasson meg s ha elbeszéltem, milyen hitvány bolond vagyok, ne nevessen ki, hanem mondja: «Értem, ez mindnyájunknak a sorsa!»

Most már kíváncsivá is tett az én emberem.

II.

- Haj! pompás, mulatságos egy história ez az enyém. Rövid leszek, ne féljen, nem untatom... Megálljon... Így... Hogy is kezdjem... Igen, igen... Hát cudarul vagyok, druszám, nagyon cudarul. Pedig azelőtt tiz esztendővel is milyen nyalka, milyen boldog fickó voltam! Egész Biharban senkivel se cseréltem volna akkor. Utánam bolondult a megye sok asszonya, leánya... De én csak egyet szerettem. Klotildnak hívták. Gesztenyeszín hajával, sötétkék, hosszukás, mély szemeivel régen lekötött. Hát még a büszkesége, mily magasra emelték szemeim előtt. Valósággal diadal volt, hogy engem választott leendő férjeül. Mindenki hidegnek, kimértnek tartotta; én csak az előkelőségét láttam.

Ugy mondtam, hogy viszont szeret. Apja, a dölyfös Baróthy Endre, nagy fénynyel kívánta megülni az eljegyzés ünnepét. Közel is volt már a várva-várt nap. Az egész megyében mindenki tudta, hogy Klotild enyém lesz. És én türelmetlenül gondoltam már az esküvőre is, mintha valami ördög sugta volna, hogy az sohasem jön el! De azért boldog voltam... Ha csak egy percig is kedvesem arcába néztem és láttam azt a folytonos, édes mosolyt, mely ajkain lebegett: képes voltam hinni és várni, akár az ítélet napjáig.

Haha! Vártam is épp az ítélet napjáig!

Hát volt ott a városunkban egy fiatal özvegy asszonyka. Nagy szépség volt... Hohó, druszám, a földön nincs olyan királyné, aki vetélkedhetett volna vele. Magas, sugár teremtés volt. Haja olyan, mint az éj és mégis ragyogott, mint a gyémánt. Hát még ha kibontotta! Eddig ért, ni... Majdnem a sarkáig... És az arca! Életében nem látott olyan szemet, olyan ajkat, mint az övé volt! Egy csókjáért készen lett volna az ember a pokolba menni látogatóba! Ugy bizony... Királyné volt. Beszéde, termete, még a neve is az volt. Reginának hívták... De lelke, az alábbvaló és hitványabb volt, mint egy rongyos, tolvaj cigányasszonyé.

Ez a bájos Gina az oka annak, hogy most itt vagyok s azt mondom önnek, druszám: Fel van jogosítva, hogy a szemem közé kacagjon!

Egy napon beállít hozzám Gina rokona, Romocsa Nep. János őrnagy ur. Szikár, csontos ember volt, kissé kopasz, de magas, értelmes homloku. A szemei hidegek, élesek és okosak, akár a kigyóéi. Egész modora elegáns s az uniformisa mindig tele hintve ibolyaillattal. Kardját sohase csöörtette és katonás járásában, köszönésében csupa előkelőség.

- Szeretném látni a lovait. Mindenfelé dicsérik. Hátha találok nekem valót köztük.

Az őrnagy erősen ropogtatta a magyar szót, látszott rajta, hogy cseh származású. Hadnagy koráig egy szót sem értett még a nyelvünkön.

A jó Isten tudja: miért, de már az első látogatása alatt megnyerte a jóindulatomat. Elvezettem az istállóba, kihajtottam vele a szerény ménesembe és magam választottam ki számára két hátszlónak való csikót.

- Futtatni akarok az őszi versenyen a tisztek díjáért! - mondta eléggülten és fehér, gyűrűs kezét, melyről szeretne lehuzni a keztyűt, oly nyugodt méltósággal nyújtotta felém, ahogy azt bizonyosan valami tábornoktól látta.

Megalkudtunk. Az egyik ló árát le is fizette. És azzal ajánlta magát.

*

Vissza kellett adnom a látogatását.

A város felső végén lakott, külön házban, mely valamikor zsandár-örlak volt. Roppant éktelen egy épület, de nagy udvar tartozott hozzá és jókora kert, meg istálló. A szobákban új butorok, amelyeket csak nemrég állítottak ezekbe az alacsony szobákba.

A pitvarban kéksapkás baka szarvasbőrkeztűt mosott.

- Romcsa őrnagy urat itthon találom?

A legény fölnézett; de mielőtt szóra nyitotta volna száját, a közeli ablakból csengő női hang hallatszott:

- A bátyám nincs itthon. De kérem, sziveskedjék befáradni.

Odanéztem. Lebontott haju, igéző tekintetű asszonyfej nézett reám. Amint szemeink találkoztak, hirtelen mosolyra nyílt az egész arca.

- Reám se ismer? - tört ki egyszerre kacajban a nő. - Hát nem emlékszik már Ginára, egykori pajtására?

Visszahúzódott az ablakból s a következő percben már a pitvarajtóban állt. Mindkét kezét felém nyújtotta és behítt a nappaliba.

Csakugyan nem először láttam most. Mikor még tízéves leányka volt, atyjával, egy mogorva kapitánnyal itt laktak a városban. A kapitány járatos is volt hozzánk, a leányka anyja már nem élt s a kis Gina úgy nőtt fel, mint valami kis kadét. Ki nem állhatott akkor és ezt ki is mutatta. Én meg boszankodtam és «káplár-kisasszony»-nak csufoltam. Most is azonnal eszembe jutott, hogy nem egyszer sirásra birtam a rátartó leányt.

Ez a kis Gina mint igazi szépség állt most előttem... De ne akarja, druszám, hogy újra elmondjam, milyen gyönyörű volt. Emlékszem pongyolájának minden szalagjára, minden csipkéjére; még érzem hajának bódító illatát és előttem lebegnek egyéb haszontalanságai, melyekkel ingerelt.

A régi emlékek azonnal mind előkerültek. Mosoly és könny váltakoztak szemeiben, amint elbeszélte, mint ment el atyjával körükből, mert hát katonaember azt sem tudja, melyik napon hová parancsolják. Elpanaszolta, mint vesztette el egyetlen támaszát, akit a köszvény ölt meg. Majd meg kacérkodva beszélte el házasságát egy szegény hivatalnokkal, aki nyomorba vitte s azért nem is éltek boldogan; és volt könye is Ginának, amelylyel a nem szeretett férj emlékének áldozott, bár hálát kellene adnia az Istennek, hogy özvegyül hagyta őt. Ujra támasz nélkül állt a kapitány árvája, de még a temetésen megjelent Romcsa Nep. János őrnagy, anyai ágról közel rokona, aki keblére ölelte, vigasztalta és magához vette.

Oly édesen tudta mindezt elcsevegni a fiatal özvegy s amint a kerevet sarkában meghuzta magát s utána lehajtott fejjét, egyszerre mintha megváltozott volna. Nem a deli, magas, sugárzó asszonyt láttam, hanem egy búsuló gyermekleányt, aki agyonhajszott madárként, félve lapul meg. De csakhamar nevetve szólt:

- Miért panaszkodjam? És éppen önnek, Tihamér?... Ah, kiszaladt a számon a keresztnéve!... Valamikor csak ezen neveztem... Úgy ám, a «káplár-kisasszony» nem felejtette el egykori bosszantóját!

Félrefordította a fejét és úgy nézett reám, hamisan, nagy fekete szemeivel. És most láttam, milyen veszedelmes ez a tekintet, a sötét pilláival. És a nyaka mily hófehéren ragyogott, hajának göndör szálai, mint váltak el sötéten a gyöngyházfényű nyakszirttől, rózsás fülecskéi, akár a pelargónia szirma, olyan formás, és ajka, mely ha megnyílt, villanó apró fogait engedte látni - ó, bár rögtön vaksággal vert volna meg az Isten, mikor belemerültem mindezek nézésébe!

Ott felejtettem magam.

Nagy későn, amikor az őrnagy úr megjött, csak akkor ocsudtam föl kábultságomból. A házigazda csupa szívesség volt. Meg kellett ígérnem, hogy gyakori vendége leszek. És láttam, amint a bácsi és a huga összenéztek, mintegy biztatva egymást, hogy a meghívást ismételjék.

Csak otthon, lakásomban kezdtem átgondolni: miért örvendenek ennek a megújított ismeretségnek. Eh, ostobaság! Még megtudja Klotild s a milyen büszke és féltékeny: még meg is haragszik... Többé el se megyek a kacérkodó Ginához!

Este úgy találtam, hogy Klotild csakugyan haragszik. A szokottnál is boszúsabb, szótlanabb volt; de csak irántam. És észrevettem, hogy kerüli tekintetemet, míg a társaság többi férfiával, de különösen Kelecsényi Palival hosszan beszélget. Külön is ült vele és el nem fogadva indítványomat, hogy a kertbe menjünk gyönyörködni a holdvilágban, inkább sakkozni kezdett Palival, akit pedig úgy is mindig megvert.

Egyszerre Romocsa őrnagyékat említette valaki a társaságban. Ránéztem Klotildra és megdöbbsentem két szem gyilkoló tekintetétől, mely rám volt szegezve.

S mintha csak összeesküvés lett volna ellenem, Kelecsényi Pali ugyane percben kicsinylő megjegyzést tett Ginára:

- Rabja tudnék lenni, ha ugyan le tudna kötni engem efféle kacér nő!

Klotild gúnyosan utasította rendre, de szavainak éle ellenem irányult:

- Ej, ne legyen már oly kegyetlen! Hát nem látja, hogy Tihamért sérti ezzel. Vigyázzon, még életével lakoltatja, ha az ő legújabb ideálját bántani meri.

- Hallod, te bünös, te? - nevetett Pali. - Tudjuk ám, hol késtél ma este két óra hosszat. De hasztalan minden: én is adtam el két paripát az őrnagy úrnak s nekem se adta meg az árát. Igaz, hogy a lovakat se látom azóta nála! Úgy látszik, ez a sport jó kereset számára. De azért még egy harmadik csikót is szívesen adok: kikötöm azonban, hogy a bájos Gina lovagoljon rajta.

A vér fejembe szökött.

Nem a féltékenység bántott, de az, hogy rágalmazni meri valaki azt a szegény asszonyt. Nem szólhattam menyasszonyom előtt. Boszúsan leültem egy sarokba s míg az ujságot forgattam, minden haragom akaratlanul Klotild ellen irányult. Ő ingerelte föl Palit, az bizonyos. És amint most néztem ezt a rideg leányt és rá-rágondoltam arra a kecses özvegyre, először történt, hogy kétség rohant meg: vajjon igazán boldog lehetek-e Baróthy Klotild kisasszonynyal?

Többé nem volt maradásom. Amint menyasszonyom kezét megcsókoltam, egész nyugodtan nézett rám:

- Haragszik, hogy rápirítottam? Hát nincs-e igazam? Csak van okom féltetni önt attól a nőtől, aki oly szép, hogy sirva fakadok, valahányszor rá gondolok. És kacér... én is mondom! És maga, Tihamér, csél-csap. Oh hisz tudom, hogy úgyis szerencsétlen lesz ez a mi házasságunk! Csak menjen! menjen! Akár holnap újra elmehet Ginához. Holnap és minden nap!

Nem sirt, a hangja se volt igazi fájdalom hangja. Az irigység és boszúság tört ki belőle. Engesztelésre se várt, hanem elrohant s az ajtót is bezárta maga mögött. Hasztalan kíváncsítottam be hozzá.

Ha akkor, ha abban az órában csak egy percre kinyílt volna az az ajtó!

De hát úgy kellett történnie, hogy haraggal hagyjam el a házat akkor este.

Minek szaporítsam? Klotild nem volt az a leány, aki az első parányi figyelmetlenséget, még ha ártatlanul is követték el ellene, meg tudta volna bocsátani. És ez a dac, ez a kérlelhetlenség: ez ölte ki belőlem a további figyelmet, mihelyt észrevettem, hogy kárba vesz minden engesztelés, minden «javulás», mely fölött még gúnyolódott is. Bennem is volt büszkeség, meg dac - egész a hajthatatlanságig. Hát mit vétettem volt? Semmit! S mégis kínozni akar az arám?

*

Már egy hete elmúlt s még mindig kerültem Romocsa úr házatáját. A kaszinóba is oly órában mentem, amikor tudtam, hogy nincs ott. Végre ő keresett föl újra a lakásomon. Megint valami kérése volt. Szerződést kívánt kötni velem, hogy a fő-utcában levő kisebb házamat adjam neki bérbe.

- A zsandár-örlak úgy is messze van, rozzant tetején tegnapelőtt ismét beesett az eső és szegény Ginának nincs maradása ott. Fél, hogy a plafond rászakad s ma már oly ideges lett, hogy el akart utazni egy nagynénjéhez. És soha többé vissza se akar jönni!

Az őrnagy úr türelmetlenül huzogatta a bajuszát, a míg beszélt. És nyomatékkal tette még hozzá:

- Elvégre vendégfogadóba nem mehetünk lakni. És Ginát minden áron magamnál kell tartanom!

Rajtam nyugtatta éles szemeit az elegáns katona. Sugár, hosszú bajszán még néhányat simított és várta a válaszat. Engem meg fölbőszített egy érzés, mely hirtelen meglepett arra a hirre, hogy Gina utazni akar. Miért hat ez rám kínosan? Miért kergeti a fejembe a vért, épp úgy, mint akkor este Klotildéknál, amikor Pali ingerkedett, hogy övé lesz a szerencse?

Most már elmentem másodszor Gináékhoz. Meg is kötöttük a szerződést és elmentem harmadszor, negyedszer - ahányszor csak kedvem kerekedett.

Amikor újra láttam, nem vagyok babonás, de egy hang azt sugta: «Tihamér, veszve vagy!» Jól-hallottam a figyelmeztetést, mintha csak magam mondtam volna magamnak. De azért eszem ágában sem volt többé, hogy hederítsek rá. Akartam-e megbántani azt a zsarnok Klotildot? S mégis elítélt már. Hát hadd szolgáljak rá és hadd érdemeljem meg igazán a haragját! Dacra dac, szeszélyre szeszély a válasz. Most már hadd vessük el a kockát, ha még úgy féltünk is a veszedelmes játéktól!

Szemeim hamar kinyíltak most. Láttam, hogy Gina kacérságának meg van a maga célja. Szeretett is, legalább mutatta erősen és én hittem e szerelemben. Úgy gondoltam akkor, hogy ez a szerelem régóta lappangott a szívében. Akkor ébredezett tán ez benne, amikor tizenhárom éves korában könyeket okoztam neki. Ez a szerelem tán később is, akkor is égette, amidőn látta, hogy feléje sem nézek, hanem Klotildnak udvarlok.

Nos, bűvös, kacér özvegy, mi a legjobbkor kerültünk össze! Az első csók még nem csattant el s már láttam, hogy örül a diadalnak, mely hullámos keblét emelte. Minden mosolya, minden halk kacaja, minden kecses mozdulata azt látszott mondani: «Egyszer mégis csak győzedelmeskedtem fölötted, végre itt az idő, hogy kénytelen vagy elismerni: mennyire hódítóbb vagyok - a menyasszonyodnál!»

És Klotild többé nem volt az enyém.

Még egy-két hétig tartott a civakodás, az a csuf, unalmas, apró csipkedésekből álló küzdelem, mely minden szakadást meg szokott előzni s mely arra való, hogy a felek kölcsönösen ki-mutassák kislelkűségüket. S ha ez a végső harc is véget ér: tökéletesen meggyűlölik egymást azok, akik nem együvé valók többé.

Volt köny, volt bocsánatkérés; de hiába! a vipera-csipést mindketten éreztük.

Mit volt mit tennem? Oda mentem, ahová utasítottak - Ginához. Elvégre, meg kell az embernek becsülnie azt, akiért cserét kezd. Hisz a csere nem is volt olyan rossz. Úgy, úgy!... Alig került néhány hétbe és csupa passzióból belementem Gina hálójába. Ha nem lehetek Klotildé, hadd legyek az ördögé! Hahaha!

*

Pompás élet következett.

Romocsa Nep. János úr beköltözött a fő-utcai házamba. Megbarátkoztunk. Már nemcsak az első pár lovamat tanította be és tüntette el. A tartozás egyre növekedett.

Nevettem hozzá. Hm! Hisz már mindenem nevettem.

Folyvást halasztást kért, de amellet szörnyen mutatta, mintha féltene a bájos huga jó hírnevét. Virtuozítást fejtett ki, amikor ráadta sima frizurás katona fejét, hogy a szigorú bácsit játszsza, akinek Gina erkölcsössége a legszentebb kincse, melynek őrzése rá van bízva. Akár vért is kész ontani minden szempillantásban a huga érényéért! S engem ez szörnyen mulattatott.

A háza mind díszesebb és vendéglátóbb lett. Naponta ott evett-ivott a sok tiszt barátja. Ott járta minden este a kártyajáték. Mellettem ült a bájos háziasszony és csöppet se bántam, ha vesztettem is. Hisz az őrnagy nyert legtöbbet s ami Muki őrnagyé, az a hugáé is. Mondogatta is sokszor a jószívű bátya:

- Ginám, édes hugom! Ha ma tör ki a háboru és mennem kell és vissza nem jönnek többet, mindenem a tiéd. De, fájdalom, még nincsen semmim!

Hónapok multak gondtalanul, igaz cél nélkül. Egyszerre Gina elkedvetlenedett. Ok nélkül könyekre fakadt s ha kérdeztem, mi bántja: összetett kézzel kért, hagyjam el. De amikor kalappal kezemben előtte álltam, ismét arra kért, ne menjek, ne haragudjam. És vádolta önmagát, hogy meg se érdemli szeretetemet.

Ismét másnap minden ok nélkül féltetni kezdett, szememre hányta, hogy most se felejtettem el Klotildot. Voltak napjai, amikor szótlanul járt-kelt, mintha mély bánat emésztene s ha megfogtam kezeit és magam mellé vonva őt a pamlagra, gyöngéden kérdeztem: mi bántja - zokogva borult a nyakamba, de szót se szólt.

Muki őrnagy egy hűvös, őszi reggelen fölkeresett. A szokottnál is udvariasabb, feszeőbb volt.

- Nagy hibával kell vádolnom magam, Tihamér! S az én hibámat csak te hozhatod helyre. Vártam, soká vártam, nagyon is hosszú ideig vártam, bízva abban, hogy lovagiasságod az én szószólóm lesz. Ne vedd rossz néven, ha belefáradtam a várakozásba és most már magam beszélek.

- Kérlek! Mivel szolgálhatok?
- Tudod-e, mit mond a város?
- A város? Hát hallgatok én a városra?
- Kelecsényi Palira se hallgatsz?
- Ej, hát el kell hallgattatnom azt a csörgő szarkát?
- Azt híreszteli, hogy hírbe hoztad Ginát. Bocsáss meg, de én, mint gavallér - és nálam a férfi a gavallérnál kezdődik...
- Ki fogom hívni Kelecsényi Palit! S téged kérlek föl, Muki pajtás, hogy -
- A kihívás, a párbaj az én dolgom! A te kötelességed pedig: helyreállítani Gina jó hírnevét.
- Szeretem Ginát. Nos hát ezennel a kezét kérem tőled. Soha se akartam mást!

Romocsa Nep. János őrnagy úr meg se volt lepetve. Bizton várta, hogy látogatásának ez lesz az eredménye, ünnepiesen fölállt, kezét nyújtotta és szólt:

- Igaz gentleman vagy. Hugom keze a tiéd. Itt az enyém rá, hogy a tiéd!

S egy hónapra rá oltárhoz vezettem Ginát, a csábos özvegyet. Elvettem dacból, lovagias-ságból. Hadd fájjon annak a gőgös, szívtelen Klotildnak!

Ifjúkori barátnőm boldog volt a lakodalom alatt. Vidámsága egész elragadó erővel és bűbájjal támadt föl újra. És emlegette a végzetet, mely megtréfált mindkettőnket, amikor a gyermek-kori civakodókból szerelemittas házaspárt csinált.

Az őrnagy úr a lakodalom után fölkeresett s az eddigieknél is bizalmasabb beszélgetésbe bocsátkozott velem.

- Megfosztottam magam életem egyetlen örömétől, rokonomtól, akinek sorsa a kezembe volt letéve. Bárhová hív a katonai szolgálat, hugom nem követhet már. Hozzád van kapcsolva. A te gondoskodásodra van bízva. De bocsáss meg, ha nem távozhatom anélkül, hogy ezt a gondoskodást teljesen biztosítva nem látom. Soha se tudhatjuk: mit hoz a jövő. S én, aki egyszer útjába álltam annak, hogy Gina újra férjhez menjen és fényes parthiet csináljon: aggódva gondolok rá, hátha meghalok. És meghalhatsz te is, Tihamér, s a szegény hugom, a te özvegyed, támasz nélkül marad. Újra kérlek, ne vedd rossz néven; mint rokon beszélek, akinek ez a gondoskodás a legfőbb kötelessége!

Mosolyogva hallgattam Muki pajtást.

- Végrendeletet csináljak? Vagy irassam Gina nevére a fele vagyonomat? Ha nőm - hát hadd legyen igazán a nőm!
- Amint akard. Ha tanácsolhatok, ne gondoljunk még se mindjárt a legszomorúbbra. Végrendelet! Hisz java korodban vagy, velem együtt!

Nem tetszett a dolog sehogy se Romocsa Nep. János őrnagy úrnak. Nagyon tudott magán uralkodni, de ezúttal mégis izgalom fogta el.

- Ej, hogy is jutott eszembe, hogy a halálra gondoljak! Hagyjuk a gyászt. Igazad van, ha a feleséged Gina, hát legyen az övé a fele vagyonod. Gyermekeiteké lesz úgy is minden, akárki nevén van. Nos, úgy-e?

A többi azután a közjegyző dolga volt.

*

De lehetetlen elmondani mindazt, ami szerencsétlenségemet megelőzte, noha most tisztán emlékezem mindenre.

Az emberek gúnyos mosolya tűnt föl leghamarább. Nem tudtam, mit jelentsen. De erőt vett rajtam a gyanú. Egyik nyom a másik után keltette föl bennem. Végre csak arra ébredtem, hogy a leggaládabb féltés kínoz.

Megjött az első névtelen levél is. A titkos sorok jószívű írója óva intett: vigyázzak, mert becsületem veszendőben van! Sejtettem, honnan jön a figyelmeztetés. Csak *egy* valakinek fájhat nagyon az én családi nyugalom. Ki kellett nyomoznom a névtelen emberbarátot.

Romocsa Nep. János őrnagy úr már két hete Prágában időzött. Fegyvergyakorlatokra ment s még néhány hétig maradt távol. Senkim se volt, akinek kitárhattam volna, ami lelkemet bántotta.

A titkolódzó irkafirkálás Kelecsényi Pali műve - valakinek a megbizásából.

Elmentem Klotildhoz. Kérdőre kell vonnom: mit tud? mit hallott? Követelni fogom a vádat. Meglátjuk: mit felel rá a nőm! De amint szemben álltam egykori menyasszonyommal, nem birtam uralkodni magamon.

- Hát ez a boszúja, Klotild? Nem ön üzött el ridegségével, engesztelhetlenségével, amikor még nem is vétettem ellene?

Elképedt e szenvedélyes szavakra.

- Engem gyanúsít? Ah! És képesnek tart arra, hogy névtelen levéllel, ilyen nemtelen fegyverrel támadjam meg azt az asszonyt, még ha gyűlölöm is? Ó, ez fáj!

Szánalmas mosoly vonaglott ajkai körül. Fejét hátra vetette és nyugodtan szólt:

- Nem érdemli ugyan meg, Tihamér, hogy kimondjam, ami szívemen fekszik. De tudja meg, most is szeretem. Kimondom csak azért, hogy megszégyenítsem, most, amikor sérteget. Igen, szeretem, de ez a szeretet még se készítetne rá, hogy ilyen orozva mentsem meg önt. Vádol? Akkor hát nem szólok semmit. Sorsára bízom. De jön majd idő, amikor meg fogja bánni ezt a vádját!

És magamra hagyott.

Mit tegyek? Mihez kezdjek most? Azt mondják, hogy Gina nem szeret, hogy csak a vagyonomra vágyott s hogy másért rajong, aki boldoggá is fogja tenni.

Nem birtam tovább játszani a szerepet. A legelső alkalomkor elárultam, mi forr bennem. Gina meglepetve vizsgált és elhalványodott. Láta, hogy valami mélyen bánt, de nem kutatta az okát. Ahelyett hozzálátott, hogy szépsége és csábítása minden fortélyát fölhasználja csillapításomra.

De már a tövis ott volt a szívemben. És kárba veszett immár minden hízélgése, pajzánsága. A sötét gyanú többé nem engedte, hogy percig is higgyek neki. Kerültem és oly bizonytalanságban hagytam, mint ő engem. De még folyvást vártam, lestem, és ráadtam bolondos fejemet a bölcselkedésre.

Vizsgáltam furcsaságaim okát. Mit akartam még? Hisz merő szenvedély és indulat vezette minden tetteimet e játékban. Rettenetesen kiábrándultam belőle. És csak egy vígasztaló maradt a világon: a bor és a kártya.

Gina egy ideig játszta a kétségbeesettet. Haragudott, hogy sem szeretetre, sem gyűlöletre nem méltatom őt... De szívemben szünetet tartott minden érzélem, mely elveszett szerelmem alkatrészeit képezte. Ginához már csak romjait hoztam e szerelemnek; ő újra fölépítette azokat - hát lehetséges-e, hogy végkép lerontsa?...

*

Az őrnagy úr hetenkint háromszor írt a hugának. Düh fogott el, valahányszor eszembe jutott Muki sógor, hisz ő általa jutottam Ginához.

Egy izben magam vettem át, amit a postás hozott. Romocsa Nep. János úrtól is volt levél. Behívtam a cselédet, hogy átadjam neki úrnője számára. Fiatal, szelid szemű leány volt, kevés szavu és lassu természetű. Annál inkább föltűnt, hogy most élénken kapott a levél után s amint a boríték írását fölismerte: keze reszketni kezdett.

E pillanatban a rég fölkeltett gyanú egész erővel támadt rám. Ah! Hátha ez a levél megmond mindent? Vissza kell tartanom!

Erővel megőriztem nyugodtságotam.

- De hisz a nagyságos asszony alszik még. Várjunk vele. Majd átadom neki magam. Mehet!

A levelet kivettem a leány kezéből. Itt tartottam akkor is, amikor már magamra maradtam. Már a tizedik levél ez, mely Prágából jött. Mi lehet benne? Halálos ítéletem? Vagy megnyugtató, hogy az alattomos vádaskodás csupa rágalom? Ha úgy volna!

Rokon kezeirása ez, s a nőnek szól. Ki tilthatná, hogy fölbontsam, amikor két ember sorsáról van szó? Meg kell tudnom a valót - akármilyen is az!

Izgatottan téptem le a borítékot.

«Édes drága Ginám!

Csak még néhány napig légy türelemmel. Dolgaim már bevégeződnek és oly hosszú idő után végre karjaimba zárhatlak újra. Amint hazaérek, egész erélylyel hozzá látok, hogy minden akadályt elhárítsak, mely utunkban áll! Förládoztalak annak az embernek, hogy célt érzünk; de most már visszakövetellek, hogy igazán az enyém legyél!

Vagyunk immár van - nem veheti el semmi törvény. Ezt jól megcsináltuk. És nőmmé teszlek Isten és ember előtt!

Csak bizd rám; majd elbánok én azzal az emberrel. Még szerencsénk, hogy ő kezdte a viszálykodást. Könnyebben boldogulunk vele, mint hittem volna. Sok kellemetlenségnek nézesz elébe, kedves Ginám; de ez ne riaszson vissza. Vége nyomoruságunknak és véget ér ferde helyzetünk is. Amint ő a válópört megindítja - és erre majd csak ráveszem - azonnal áthelyeztetésemet kérem. A föltételeket aztán mi szabjuk meg. Csak okosan, nagyon okosan és türelemmel!

Csókol, ölel milliószor a te mindened

Muki. »

Így ni! Hahaha! Ez volt a levél. Szóról-szóra ez. Elolvastam kétszer is, háromszor is. Mert nem hittem szemeimnek; és elolvastam aztán még sokszor, hogy minden szava belemarja magát agyamba s ott égessen, gyötörjön, amíg az a hiszékeny, becsületes fej meg nem zavarodik.

Az első órában képtelen voltam minden okos tetterre, mert meggondolatlan minden percben elkövethettem volna...

Fölvettem a kérdést: nem volna-e jobb mind rám, mind erre a nyomorult asszonyra, ha két pisztolylövéssel kiosonnánk ebből a gyalázatos életből...

Újra elmentem Klotildhoz. Hiába, ő benne bíztam egyedül, hogy megmondja a valót. Könyörögtem: mondjon el mindent, amit tud; ne kiméljen többé, hadd halljam, mit mond az egész város, a megye az én házasságomról!

És meg kellett tudnom, hogy Gina nem is rokona az őrnagy úrnak, még csak távoli rokona sem! Régi szeretője, akit, mint szegény hivatalnok özvegyét, a nyomorból mentett meg. S engem szemeltek ki arra, hogy a tisztbi biztosítékot tőlem megszerezzék...

Szédült velem a mindenség.

Mellék utcákon át, hogy emberrel ne találkozzam, rohantam haza.

Egyenesen Ginához léptem be. Még mindig az ágyban hevert, pedig már dél felé járt az idő. Most fölriadt s amint feldúlt arcomat látta, sikoltva szökött ki a nyoszolyából.

- Mi lelte? Mit akar? Jaj! Félek öntől, félek!

Ez a halálos félelem volt legigazibb árulója. Leült az ágy szélére, fehér lábai reszkettek és mezítelen karjait görcsösen összehúzta a keblén.

Zavarba hozott e rémes ijedelem. Védtelen volt ez a bűnös asszony s én készen rá, hogy lelógó, hosszú fekete hajával egy perc alatt megfojtsam.

Visszatántorodtam a kerevetre. Az indulat elvette a hangomat. Már nem tudom, hogyan történt, de számalom fogott el, amint gyönyörű idomait megpillantottam.

Elöttem gubbaszkodott az a nő, akiért fölláldoztam mindent, amit halandó csak fölláldozhat: egy leányt, aki tán mégis szeretett; boldogságomat, életemet, mindent! Elöttem remegett gyáván, megfosztva zománcától, varázsától, melylyel azt a pokoli tervet szötte és rabjává tett! Elöttem szepegett az egykor oly bájos Gina, gyermekkori játszótársam, halaványan és félve tőlem, mint birájától, aki hóhérja lehet...

- Mit akar tőlem? - ijedezett még folyvást. Hagyjon el! Úgy sem szeret már.

- Ne beszéljünk szerelemről! Kezemben a bizonyíték: kit szeret ön? és kit szeretett mindig?

- Levél? Ah! És ellopta a leveletem?

Vakmerően talpra állt és felém lépett.

- Egy szót se! Üljön le! Mindjárt meghallja, mit akarok.

Gina meghúzta a csengőt. De mielőtt a cseléd benyithatott, elreteszelt az ajtót.

- Gyalázatos! Itt a szeretőjének, cinkostársának a vallomása. Megölöm őt! Ön pedig - rögtön ki a házamból! Rögtön!

S a levelet a szeme közé csaptam.

*

Ez volt a házasságom.

Egy pisztolylövés még, melyre örökre megsántult Romocsa Nep. János őrnagy úr; és a válópör, mely elvitte vagyonom nagy részét: ez a finale.

Még most se volt elég.

Enyhet nem adó hosszú utazásból hazatérve: megpróbáltam, hátha új életet kezdek még? Sorba meglátogattam az ismerősöket. És útam elvitt a Baróthy-házba is. Dölyfös gazdája már meghalt és Klotild árván maradt. Gyászba öltözve, bánatos arcán ígéző mosolylyal sietett elém. És első szava mégis vigasz volt.

- Ha nem lehettünk együtt boldogok, legalább nem bánt már a tudat, hogy mással boldogtalan. Mennyi kínt szenvedtem, amíg önt, a derék embert, ilyen gyalázatos törben tudtam. És én miattam, én miattam! Bocsásson meg. Most, amikor elmúlt: most kérem bocsánatát!

Megenyhülve tértem haza. Mintha új remény, új életvágy támadna bennem.

Egész éjjel nem birtam aludni. Folyvást Klotildra gondoltam. Hisz, ami elválasztott tőle, az csakugyan a megtorlás volt. Nem a szerelem, nem az igaz, nemes szerelem, csak a mámor kötött Ginához. De méltán kellett bünhődnöm. Ah, Klotild! Mi más ő, milyen szép most is! Olyan, mint három év előtt. Most is éreztem, hogy szeret s minden szeszélye, minden haragja dacára is csak értem élt és él folyvást... Hányan udvaroltak neki esküvőm óta, hány kérője volt s ő valamennyit visszautasította. Hű maradt a hűtlenhez, állhatatos az állhatatlanhoz... Nemes szíve jutalmat érdemel.

Ha várt rám, hadd legyek végre az övé! Szakadjon el minden lánc, mely máshoz köt s ne álljon útamban semmi, ami tőle elválaszt!

Ez édes gondolatok közt aludtam el.

Másnap meglátogattam és megkérdeztem: akar-e a feleségem lenni? Egyenesen ezt kérdeztem tőle: minden magyarázat, minden kérelem nélkül. Klotild arcán különös mosoly jelent meg. Mintha elégtételt érzett volna; és mégis szánalmat olvastam ki abból a mosolyból.

- Gyászban vagyok!

Ez volt az egész felelete. A ridegség, amely szavaiban volt, egyúttal figyelmeztetett, hogy mindaddig nem is lehet jogom: újra kérni a kezét, amíg egészen szabad nem vagyok. Hisz vakmerőség volt, hogy megkértem, mielőtt a válópöröm eldőlt. Nem is bízathat, nem is ígérhet semmit!

Futottam az ügyvédemhez, hogy azt a pört hajtsa már keresztül! Mint a sziklahegy állt akadály gyanánt köztem és nyugalmam közt ez a pör.

Hány álmatlan éjszakán át átkoztam minden törvényt, mely gyilkol a szigorúságával. Hány keserves órában lázadtam föl a bírák, az ügyvédek közönye s a lassan cammogó idő rettenetes kegyetlensége ellen!

Végre már csak néhány hét volt hátra. Szabad leszek!

Érti, kedves druszám, már csak néhány hét! S képzelje: mi történt? Találja ki és kacagjon!

Nos, hát férjhez ment.

Igen. Kelecsényi Pali volt a boldog vőlegény. Haha!

Annyira figyelmes mégis kívánt lenni, hogy udvarias szavakban tudtomra adja, mennyire sajnál. És megérthettem belőle, hogy ugyanazt a nevet nem akarja viselni egy életen át, melyet Gina meghurcolt s a melylyel gyalázatot takargatta. Ó, ez a dac - erről ismerek rá újra!

Csak most láttam, milyen játékszer vagyok a sors kezében... Éreztem, hogy az örülés környez... Fejemben valami furcsa változás történt s azt hiszem, többé nem is kaptam vissza teljesen az eszemet... Megőrülök...

III.

Tihamér elfordult és tenyerébe rejtette arcát. Tompa szavakat morgott, melyekből többé semmit se értettem. Majd hirtelen felszökött; szemeiben a szégyen és harag könnyei égtek.

Megcsörrenté türelmetlenül a poharát s a közeledő pincérnek kifizette a tartozását. Izgatottan szólt:

- Isten önnel, druzám, Isten önnel!

- De kérem! Hová olyan sietve? Várjon, hazakisérem.

Utána mentem az utcára.

- Ne kövessen!

- De Tihamér -

- Mindenre, ami szent, kerüljön uram! nem akarom, hogy olyan nevetséges emberrel, mint én vagyok, csak egy percig is együtt haladjon az utcán. Nem, még ebben a sötét éjszakában sem! Hallotta a történetemet és ismer, még pedig tökéletesen. Látja, hogy egy mulatságos figurával volt dolga, akit a felesége, meg a menyasszonya - - -

És rohanni kezdett.

Engedtem menni. De folyvást néztem utána, amig elnyelte a sötétség. Megálltam néhány percre.

Csakugyan fura egy felebarátunk. Igaza van: szinte kacagtatók ezek az éjféli leleplezései... Az utca néptelensége idegenszerűen érintett... A szél zúgott és sikoltó dallamait egy-egy hahotával szakította félbe.

Gyors léptekkel siettem haza. Már közel voltam házamhoz... Épp egy utcasarkon fordultam be, mely a Dunapartra szögellik, a mikor néhány lépésnyire tőlem, a gázlámpa világában egy kalapot pillantottam meg a földön... Ráismertem azonnal. A bélésében Sz. és T. betűk. Tihamér kalapja!

Kisiettem a Dunához. Sötét sejtelem kergetett oda. De senkit sem találtam. A széles folyamban megtört a lámpák visszfénye... Sehol egy alak a parton, csak egy rendőr, aki gyanúsán nézett rám, mintha én kíváncsoznom a hullámok közé.

Áadtam neki a talált kalapot és leírtam a tulajdonosát.

Otthon álomban folyvást Tihamér lebegett előttem és úgy tetszett, mintha magamat látnám benne. Oly ijesztő volt a hasonlatosság! Sápadt, fájdalmas és mégis komikus arca szüntelen rám nézett.

Közbe-közbe egy másik kép is feltűnt mellette, egy jól ismert, szeretett leányé, kit magamhoz akarok kötni, kiből boldogságomat remélem... De nini, mily különös! Majd Ginához, majd Klotildhoz kezd hasonlítani. Sőt ezeknek nézem, fölváltva...

- Ah, nem, nem! Te nem vagy az! Nem vagy olyan!

Hangosan kiáltottam s fölébredtem rá. S amikor szemeimet fölnyitottam, első gondolatom ismét Tihamér volt. Melyik nap reggelén olvasom majd az újságban, hogy kifogták a Dunából? Hogy megtréfálta ezt az embert az a két nő!

De van-e férfi-büszkeség, melyet még női ármány meg nem alázott? Van-e férfi-dac, melyen női hiúság túl nem tehet?

Még nem késő. Jó magam még nem kértem meg az én szeszélyes, bájos leánykám kezét.

De szépsége nem volna igaz, ha hódolásra nem birna. Mosolya nem volna bűvös, ha rabul nem ejtene. És tekintetének csillogása nem volna varázsteljes: ha minden kétkedésem, habozásom dacára előbb-utóbb meg nem hajolnék előtte.

Nincs menekvés!

AZ ESKÜ.

I.

Áldott jó ember hírében állott Gáthy Ferenc, a szabadkézi rajz tanára. Maga volt a lelkiismeretesség, az igazság. Ha sűrűn buktatta is a diákokat, soha indulat vagy boszú nem vezette. A könyörgő ifjakat, de a kétségbeesett mamákat is, ha mosolygó fiatalok, ha szánandó öregek voltak, ugyanazzal a nyájassággal vigasztalta:

- Nem lehet, a legjobb akarat mellett sem tehetem! Vigasztalhatatlan vagyok, de becsületemre mondom, a fiúnak sejtelve sincs: mi a hullámos vonal, mi a rajz? Hadd dolgozzék a nagy szünidőben, azokon a hosszú, világos nyári napokon, hadd pótolja a mulasztásokat! Szépen megbuktatjuk; jó kis emlék lesz az a «négyes»; aztán őszkor vidáman nekivág a javítóvizsgálatnak... Csak tessék nyugodt lenni! Nincs semmi baj... Éppen semmi... Már hogy is volna?... Aztán meg: fő az igazság! Ne méltóztassék feledni, hogy a tanár is esküt esküszik, akár a bíró. Az eskü pedig szent... De még mennyire! Nos, ugyebár?

S a megnyugtató meleg szavaira szinte elérzékenyedtek a szülők. Ellent se mertek mondani és megvigasztalódva távoztak.

Mi, többiek, derűtlen hallgattuk Gáthy nyájas kérlelhetetlenségeit ott a szivarfüstös tanári szobában.

Azt hiszem, a halálos ítéletet is biztatva, vigasztalva hirdette volna ki. S a vádlott, lelke mélyéig meghatva, hálás tekintettel fogadta volna azt, mint pazar ajándékot legnagyobb jótevőjétől.

De gúnyos tréfáink csöppet sem zavarták meg a tanár urat. Rettentő komoly maradt továbbra is, mintha csak szent meggyőződését követte volna.

Élceinket közönyösen hallgatta. Egyikünk odavetette:

- Hej, csak ne lett volna ennyi tanú itt! Az a bájos özvegy asszonyka, a Novákné, nem hiába hozta volna el csábító mosolyait!... Tudod-e, hogy ő maga, a kis özvegy készíti a fia rajzait a tulajdon fehér, édes kacsóival... S te, szörnyeteg, voltaképp őt, az ígésző mamát buktatod meg!

Gáthy megvetően fordul el. De csak azért, hogy kelletlen érzését palástolja. Szürkülő szakállával, sárgás arcával, apró, bágyadt szemeivel olyan igénytelen alak. S most még jobban összehúzza magát, mintha röstelné, hogy egyáltalában a világban van! Hallgatagon leül a tanári szoba túlsó felére. Beletemetkezik a kanapé sarkába és újra rágyújt a maradék szivarjára, melyet az ígézetes özvegy belépésekor letett.

Csak amikor csöngettek, hogy újra az osztályokba menjünk, akkor szólalt meg:

- Cudar egy pálya! Hát kellett ez nekem? Miért nem maradtam mérnöknek? Most ott dolgozhatnám valahol a szabadban, a verőfényes napon. Tán éppen hidat építenék a Tiszán... Vége! Menjünk a vásott fickók közé! S még azt akarják, hogy esküszegő legyen az ember!

Morogva, zsörtölődve távozott s legelsőnek nyitott be az osztályába.

II.

Néhányan közülünk abban találtak élvezetet, ha ugrathatták Gáthyt. Vannak afféle léha kartársak, kik a foglalkozás terhét vidám mókával szeretik enyhíteni. Ha nem adomázhatnak, boszantják egymást.

Közeledett az évváró hónap. Az érettségi vizsgálatra készülők közt volt egy igen gyöngé és igen rossz diák: a pösze Telkes Ábel. A felsőbb osztályokat majdnem mind ismételte. Rakoncátlan, verekedő fráter. Esküdt ellensége minden rendnek, fegyelemnek. Kiszedte a srófokat a padokból: hadd mozogjanak és muzsikáljanak az óra alatt. Barrikádot épített a katedrából és táblából, s a két pártra szakadt osztályt hősi rohamokra vezette. Mégse lehetett rábizonyítani semmit, mert társai bálványozták, mint «nagy jellem»-et és hiába volt minden inquisitio. Így aztán Telkes Ábel valóságos réme lett az intézetnek.

Minden esztendőben «eltanácsoltuk», majd «csöndesen eltávolítottuk», de mindannyiszor visszaszédelegte magát. Holmi hathatós pártfogással «odafönn» mindig célt ért s végigbukdácsolta a középiskola összes osztályait.

- Hála Isten, hogy végre szabadulunk tőle! Annyira mégis összeszedte magát, hogy átérezhetjük. Hadd menjen az érettségire, aztán hadd pusztuljon innen!

Ez volt a tanári értekezlet véleménye. Mindnyájan Gáthyra néztünk: mit szól hozzá? Hisz ő az osztályfőnök. És pokoli multság kínálkozott, mint fog vergődni, ha ezt a rossz diákot, aki az egész év alatt egyetlen rajzát be nem adta: ő neki is át kell eresztenie. Ez egyszer megtréfáljuk a következetesség bajnokát.

- Telkes Ábel? Szó sincs róla! Nem felelt meg.

- De ha mindenki átengedi?

- Én nem! A rajzból nem!

- Visszavessük két hónapra?

- Én visszavetem!

Az igazgató félrehívta Gáthyt. Csak néhány szó jutott el hozzánk a rábeszélésből:

- Az a fiu ugyis ingerült kedélyű. Szerencsétlen természet... Tudod-e, hogy öngyilkossággal fenyegetődzött? Most ugyis napirenden vannak az ilyen szomorú diák-csínyek. Az éretlenség apró tragédiái!... Hát hírbe hozzuk az intézetünket? Mert az a fiú: az megteszi. Ismerem!

- Én is ismerem. Haszontalan és gyáva. Ez is gyávaság, ez a fenyegetés. Nem tágíthatok. Ha őt átérsztem: át kell eresztenem valamennyit, hisz valamennyi jobban megérdemli, mint ő, ez a semmirekellő! S ha mind átérsztem, milyen szégyen! Mi lesz a buktatási - statisztikából?

Gáthy Ferenc kipirult a felhevüléstől. Így még nem láttuk. Hová lett a híres nyugalma, a nyájassága?

Felsültünk alaposan. Az ő külön véleménye győzedelmeskedett.

III.

Másnap délután levelet kaptam tőle. Siessek hozzá. Borzasztó dolog történt!

Budán a Rózsahegy mögött, magános házban lakott. Kertjét maga művelte; s pompás rózsákat nevelt.

Feleség nem alkalmatlankodott a házában, mint ő maga keserűn mondani szokta. De jóra való, időses gazdasszonya, meg inaslegénye volt. Ezek ketten fogadtak.

- Már elment a tanár úr. De mindjárt visszatér... Azt mondta, hogy csak tessék várni.

- De mi történt?

- Ó, majd hogy nagy szerencsétlenség nem lett belőle! Hát kérem, itt járt egy fiú. A Telkes Ábel, aki már sokszor betolakodott. Előbb kérésre fogta a dolgot, aztán sírt, majd meg fenyegetőzött. Azt mondta, agyonlövi magát. A tanár ur erre leszidta és kiutasította. De az a rossz fickó, kérem, előrántotta a forgópisztolyát...

- És?

- El is sütötte. Ide, a szíve tájára, de szerencsére ott álltam a háta mögött és még jókor félre csaptam a karját. Ám azért végig pörkölte a golyó a ruháját, az ingét, de a bőrét is, ott az oldalbordáinál...

- Ugy hát!...

- Elvitte szárazon. A tanár úr rögtön elragadta tőle a gyilkos szerszámot. Itt van ni!

És a gazdasszony, meg a legény mutogatta a veranda asztalán heverő fegyvert. Kezembe vettem. Négylövetű volt s három golyó még benne.

- Elszánt siheder!

- A tanár úr azonnal elindult vele. Viszi haza a szüleihez. Kocsin mentek.

Soká vártam, de Gáthy csak nem jött. Végre távoztam. De az utcán, a háza közelében mégis találkoztam vele. Föl volt dülva az arca. S komoran, a földre szegzett tekintettel állt meg...

- Ferenc!

- Te vagy? - riadt fel gondolataiból. El van már intézve! Köszönöm, hogy jöttél, de képtelen vagyok beszélni is...

- Lásd, amikor az ember fanatikus a hivatásának.

Gáthy szemei, azok a bágyadt, kék szemek felvillantak:

- Eh! A legnyomorultabb tanár én vagyok!... Esküszegő is - igen!

- Az Istenért!

- Hát csak csufoljatok ezentúl is! Most már lehet... Jó estét!

Kezét nyújtotta, azután becsapta a háza kapuját.

IV.

Tudtam: mit értek a szavai alatt. E naptól fogva figyeltem a jó ember lelki állapotát. Folyvást ridegebb és bizalmatlanabb lett.

Amikor aztán június vége is bekövetkezett s a vizsgák izgalma tanulót, tanárt, igazgatót egyaránt idegessé tett: Gáthy Ferenc mind türelmetlenebbül várta, hogy már vége legyen mindennek. De mire bezárták az iskola kapuját: még jobban meghasonlott. Aggódtam érte. Minduntalan eszembe jutott «esküszegés»-e.

El kellett mennem a Rózsahegy mögé, a magányos házba. Otthon találtam a gazdát. Széles karimájú, szalag nélküli szalmakalap volt a fején, sárgás arca csupa verejték. A kertben dolgozott, ebben a szűk, de virágzó szép kertben. Mellette buzgólkodott a gazdasszonya, meg a legénye. Kosárkákba szedték a ribizlit, meg az egest. Amint meglátott Gáthy, örömmel sietett elém.

- Csakhogy itt vagy! Ma már jobban vagyok, kihevertem mindent... mindent! Cudar egy pálya... Legyűrt!

- A tanári? Ugyan ne tréfálj!

- Na hát hallgass ide! A Telkes Ábel esetét tudod. Itt akart véget vetni az életének, itt az én békés otthonomban. El akart üzni innen azzal a véres esettel, mert elűzött volna... Jó, hát át-eresztettem. Igazán kétségbeesett az a fiú. Volt benne becsületérzés, akármilyen haszontalan-nak ismertük. Nem akarta túlélni a szégyent... Ma is, valahányszor egy virágot szakítottam, ágacska nyestem: mindig az ő elszánt, fiatal arca tűnt föl előttem.

- De hisz ez gyávaság, Ferenc!

- A legnagyobb, tudom. Hallgasd csak! Másnap meglátogat a sánta Molnár Ferenc, ki most a hetedikbe jár. Becsületére fogadja, hogy a Dunába öli magát, ha nem könyörülök rajta. Persze, kikergettem. Harmadnap a vöröshajú Kovács Dénes azzal állít be, hogy kiugrik a szabadkézi rajz-terem ablakán - kérlek, a harmadik emeletről!

- Ezt is kikergetted?

- Ki! De mi haszna? Nap-nap után néztem a két haszontalant. Csupa dac és halálmegvetés az arcuk, de holnap már sápadt lehet és fagyos... És én legyek az oka? Halálba kergessem a két boldogtalant, mint ahogy Telkes Ábelt akartam kergetni?

- De hisz akkor vége minden rendnek?

- Ej, hát elrontsam a szünidőmet? Összerezdüljek, valahányszor virágot szakítok, mert két fiut leszakítottam az élet fájáról? De hát a többi? Hányan lehetnek még?

- S az esküd? Hisz fölesküdtünk, hogy pártatlanok és igazságosak leszünk!

- Hát arra esküdtünk-e, hogy kétségbeejtsük azokat, kiket emberekké kell nevelnünk? Azt fogadtuk-e, hogy jóra való bizonyítvány helyett - pisztolyt adunk az ifjak kezébe?

- Nem értelek...

- Hát én értem önmagam? Már nem. Gyáva és pulya lettem! De hát mi más lehet a pályatévész ember? Miért is nem maradtam mérnöknek? Hány szép híd terve volt a fejemben! Mindegy! Beadtam lemondásomat. Nyugdíjba megyek. Többet rá nem lépek arra a katedrara. Ej no! Fő az, hogy a pösze Telkes Ábel él, a sánta Molnár Ferenc vigan fütyürész és a vörös Kovács Dénes a markába nevet. Csak hadd mulassanak rajtam, hogy rám ijesztettek. Jól esik!

AZ ERDŐMESTERNÉ.

I.

Boldog kis otthonnak látszott az erdőmesterék fészke. Hosszú sárga ház volt ez, melynek udvara kirugott a bükkösre. A kapuja fölött hatalmas szarvas-aggancs pompázott, a homlokzatán pedig óriás fagombák sötétlettek, mint a falba lőtt ágyúgolyók. A hosszú tornácon kiterjesztett szárnyú, odaszögezett bőregerek s kitömött sasok tarkállottak.

Esős időben kissé dohosak voltak az alacsony szobák, de vidám gyermekvihogás hallatszott ki azokból. A méhes-kertben pedig fiatal asszony éneke csendült föl. Ha idegen hallotta, méltán mondta rá:

- Bizonyosan szép menyecske! Csak az lehet ilyen víg.

Igy is volt ez néhány évig. De Klára, az irigyelt erdőmesterné, egyszer csak fordított a nótán. Víggal kezdte és szomorúval folytatta. Menten megeredt a pletyka.

- Persze! Hisz olyan hirtelen történt az az esküvő akkor, hat év előtt. A gróf úr kimondta, hogy csak házas ember lehet nála erdőmester. Ki főzet az előkelő vadászvendégeknek, ha nincs asszony a háznál?... Bizony, ha akart, ha nem: meg kellett házasodnia Gedőházi Ivánnak... Hej, beh sokan reménykedtek a környékbeli kisasszonyok közül!... De az erdőmester úr hamarosan Klárát szemelte ki, a dubovai tanító szegény, de szép leányát... Azt mondják, a gróf is beleavatkozott... Tán éppen a méltóságos úr állított be kérőnek, mi másért szállt volna le akkor a négylovas hintóról, hogy beszéljön a tanítóhoz?... Milyen boldogan, hajlongva kísérte ki a nádpálcás mester az előkelő látogatót... mint segítette föl a hintájába!... Mindent láttak a szomszédok... Azt is, hogy Klára sápadtan állt az apja háta mögött... Bánata volt, na igen, a Naláczy Pista miatt, akit szeretett, de akié nem lehetett az öreg Naláczy gögössége miatt... Hamar próbált vigasztalódni... De most! Úgy ám!... Naláczy Pista visszatért Budapestről... Már otthon van megint Dubován...

És folyt a pletyka kedvére.

A férj úgy tett, mintha semmit sem tudna: mit hánytorgatnak róla és a feleségéről. Csak várt, csak figyelte az asszonyt. Ma is nyugtalan Klára. Ott ül az ablakban és himez... De tekintete hol a kakukos fali órára, hol az átelleni templom órára téved. És egyre türelmetlenebb lesz... Szeretné már előbbre igazítani a mutatót: hadd lenne már hat óra.

Gedőházi a divánon hever. Nyugodtan szíjja makra pipáját. Kedvelt ujságát böngészi, de néha-néha csak úgy maga elé tartja a nagy nyomtatott papirost és lesi az élete párját.

Az asszony végre meg nem állhatja, hogy rá ne szóljon:

- Elkésél, Iván! Az öreg gróf úr pont hat órakor ott lesz a vadászlakban. Félóra kell, míg odaérsz. Vagy a gróf várjon az erdészére?

Most már Gedőházi is az óra felé pillantott s úgy tett, mintha lassan föltápáskodnék. Nagyokat nyújtózkodott, kifeszítette izmos karjait; szálas, erős termetét illesztgette; aztán hirtelen fölkapta a puskáját, melyet felesége már eléje tartott, fejébe nyomta zöldes vadászkalapját és az ajtó felé indult.

- Meg se csókolysz? - kérdezte az asszony hizelegve.

- Azt is megtehetem.

Klára durcásan fordult el, úgy elégedetlenkedett:

- Mi lelt már megint? Még mindig ez a hidegség? Mit vétettem, Iván?

- Vétetni? Na hiszen! Még csak az kellene, hogy...

Elharapta a szót; de Klára rátámadt:

- Beszélj csak! Mi volna hátra?

- Hát hogy igaz legyen, amit pletykálnak rólad a környéken!

- Nekem róvod föl? Érezteted velem? Hát tehetek én róla, hogy rossznyelvűek az emberek?

- Elég, elég!... Csak a gyermek előtt ne!

Már nyílt az ajtó s a kis Lacika, óriás karikával és hajtó pálcikával betoppant a szobába. Öt éves, szép, okos fiucska volt. Amint megpillantotta apját, eldobta a karikát s a pálcát és a puská után kapott:

- Hadd vigyem én! Hadd vigyem! Elmegyek veled az erdőbe. Elmegyek!

- Na persze! Te kis bolond! Itthon maradsz a mamánál. Apa elmegy vadászni. Hoz majd nyulat neked.

- Inkább mókust! Ugy-e hozol mókust, apa?

- Ha el nem szalad... Mert jobban fut és ugrál ám, mint a Lacika.

És megcsókolta a nevető gyermeket.

A fiú aztán újra rimánkodott, hogy ő is vadászni megy. Szereti az erdőt, a bükköst, de még jobban föl a fenyvest, messze, ahol a Medve-szikla áll. Juj, de szép ott! Ugy félt, de azért oda menne bátran. Oda vigye el apa. Hányszor ígérte neki! De jó, csak legyen ő is nagy, majd elszegődik erdésznek. S a szülők alig bírták lecsillapítani a kis bohót.

Gedőházi még egyszer visszafordult a tornácról s rászólt az asszonyra:

- El ne hagyd a házat! A gyerekekre meg vigyázz, mint a szemed fényére.

II.

Amint magára maradt Klára, kiküldte a fiúcskát a kertbe: hadd karikázzék tovább. Ő maga leült az asztalhoz, fejét lehajtotta és nagyokat sóhajtott. Aztán elővett egy levélkét, melyet reggel óta rejtegetett a keblében. Kisimította a papírt és újra elolvasta.

Szeme rámeredt egy névre. Ó, az a név!... Naláczy Pista!... Azt írja neki, hogy esti hat órára átjön Dubováról. Látni akarja egykori szerelmesét... Ettől a találkozástól rettegett Klára. Nem lehetett Pistáé, aki elutazott s rá se gondolt tán a bánatos leányra. De mióta visszatért s látta, milyen boldogtalan házasságban a szép asszony: mindsűrűbben fölkeresi, hogy vigasztalja őt.

Amikor először hallotta Klára, mivel gyanúsítja két falu rossz nyelve: megriadt és többé látni sem akarta Pistát. De nem bírt ellentálni és néhányszor találkozott egykori szerelmével. Nem hitte, hogy a férje is tud róla, ma azonban elárulta a féltékenysége. És eszébe jutott Gedőházi néhány burkolt szava:

- Tudom, nem én birtam szívedet először boldogító indulatra... Dacból, kétségbeesésből jöttél hozzám... Csalódott leány mi mást csináljon!

Égette a lelkét ez a szemrehányás. Mi lesz a jövőben? Ha megtudja az apja, az öreg tanító, kinek penziót ad a gróf! Ha megtudja maga a gróf, aki kérője volt? De ha megtud mindent az ura?... Az ura!...

Összerázkódott... Aztán töprengett Klára hosszan... Könyei is megeredtek. Majd fölszárította s a tükörbe nézett... Hisz mindjárt itt terem Pista... Meg ne lássa rajta, hogy sirt... Meg ne lássa!

Észre se vette, hogy az ajtó nyílik és egyszerre csak két gyöngéd kart érzett a vállain. Klára ijedten ugrott föl... Naláczy Pista nevetett.

- Megijesztettem?... Rám gondolt?

Az asszony összeszedte minden erejét. Már elhatározta, hogy elkerüli a fenyegető veszedelmet.

- Hallgasson meg, Pista! Férjem gyanakodik. Valaki elárulta neki, hogy néhányszor beszélgettünk. Ne háborítsa tovább a családi nyugalma! Isten nem akarta, hogy egymáséi legyünk. Belenyugodtam, lemondtam, máshoz mentem, de lemondok újból, bármit kínál az ön szerelme!

- Üdvöt, boldogságom!

- Becsületes asszony vagyok, az akarok maradni!

- S ha arra kérem: váljék el?... Szeretem, Klára! Még mindig szeretem, óh, sokkal jobban, mint bármikor!... Atyám meghalt, nem ellenezheti többé ezt a házasságot. Azóta örökölttem is, a magam ura vagyok! Most már gondoskodhatom a boldogságunkról. Bizzék bennem, Klára! Bizzál bennem!

Már kábulás fogta el a szegény asszonyt. Érezte, hogy mindjárt elgyöngül s akkor vége!... Az utolsó szavak és Pista félelmes mozdulata, amint meg akarta ölelni, végre mégis visszaadták Klára régi erélyét.

- Nem, nem! Ó, Istenem, ne ostromoljon, ne kínozzon! És hagyjon el, hagyjon el örökre!

Még folyt a vita. Köny és harag, kétségbeesés és fenyegetés szálltak szembe, mint ádáz ellenfelek súlyos fegyverrel. Az asszony csak védekezett, csak okoskodott, a férfi támadott és vádolt...

Az erőszak végre is fölháborodásba fulladt és aki erősebb akart lenni, az futott meg. Dühhel szívében rohant el Naláczy Pista.

Klára pedig levetette magát a divánra, amelyen még egy óra előtt férje pihent. Zokogott a szép asszony, keservesen, szívzaggatón...

Mi haszna volt, hogy mégis ő győzött? Hát jó, fölemelt homlokkal járhat; bátran tekinthet a férje szemébe. De nem hajtja-e le tiszta homlokát az örökös búbánat? Nem marja-e köny büszke szemét?... Rettenetesen hamar szétzilálta minden álmát a lefolyt óra. Milyen édes volt a remény! Még ma is hitegette. Most már érzi, hogy többé nem hagyhatja el a férjét, bár azt a másikat szereti és nem hagyhatja el a gyermekét, akit imád.

A gyermek! Igen, a fia, az ő egyetlen, édes fiacskája. Ez lesz az ő vígasza, ez lesz a megmentője.

Hol van? Ah, a kertben játszik. Oda küldte még a látogatás előtt. Elsiet hozzá, az édeshez. Még a szoba küszöbéről kiáltott:

- Lacika! Aranyos! Fiacskám! Jöjj hamar!

De válasz nem hallatszott.

III.

Klára gyorsan kifutott a kertbe. Végigsietett az utakon. Hivta, szólígtatta fiát. Sehol semmi nyoma! Azaz a karika ott hevert a gémes kút előtt, mellette a hajtó pálcika. Tehát itt volt utoljára.

Az ijedt anya őrült sejtelemmel a nyitott kút kávája fölé hajolt. Rémes tekintettel lenézett a sötétlő vízbe.

- Lacika! Fiam! - kiáltott le a kútba. Azt se tudta már, mit cselekszik.

A szomszédasszony nevetve kiáltott át:

- Ugyan, instálom, csak nem hiszi a ténsasszony, hogy a kútba esett a gyerek! Ha beleesett, nem is szól az többet.

A durva szavak észretérítették a megriadt Klárát. Gyorsan leeresztette a vödört, majd meg fölhúzta, folyvást segítségért kiáltva. Tán még élve kimenthetik a kis fiút.

Összeszaladt az átelleni kert munkásnépe. A kukoricásból a saját két cselédje is előkerült. Hosszú lajtorján leszállt az egyik a kútba... De a gyermeket nem találta, sem elevenen, sem holtan...

Végre egy anyóka megszólalt:

- Hiszen láttam a Lacikát az erdő szélén.

- Hol? Merre?

- A felső útnak tartott, amelyik a Medvesziklához visz... Mintha valami pillangót kergetett volna.

Klára elsietett a mondott irányban. Rettegés, lelkifurdalás nyilalt át szívéen... Míg odabent, a szobájában, régi imádójával töltötte az időt, addig elveszítette gyermekét. Mert elveszett. Annak érezte szörnyű gyötrelmei közt. De hisz nem vétkezett. Ellenállt minden csábításnak, miért bünteti mégis az Isten!

És lélekszakadva igyekezett előre.

Az erdő belsejében egy fuvarossal találkozott.

- Nem látott egy kis fiut?

- De bizony láttam. Ott futott az erdő tulsó szélén... Éppen a ténsasszony fiacskája.

Klára nekivágott az új iránynak. Roppant messze nyulik a bükkös; aztán jönnek a százados fenyők magasra szökő tömör sorai. Mindig meredekebb lesz a hegyoldal... És már beesteledik... Alig lát az asszony, de azért siet tovább... Folyvást kiáltja:

- Lacika! Gyermekem!

És felelet csak nem jön. Tüske megtépi ruháját... meg-megbotlik egy gyökérben... nekimegy a kidőlt fenyő-törzseknek... a Medvesziklánál baglyok és bőregerek rebbennek szét a hívó kiáltásokra... most megszólal a kuvikmadár rikácsolva, kísértetiesen... Azért csak előre! Lelkendezve és szívdobogva a fia nyomában.

Hasztalan minden... a gyermek nincs sehol!.. Ájulás fogja el Klárát. Fuldoklás rohanja meg s kénytelen leülni a puha avarra.

Csak a hűvös esti levegő s a napszállta után támadt erős, balzsamos illat adta vissza újra életerejét.

A fenyveserdő sötét sátorán keresztül, az imádatos csöndben, a nagy-nagy egyedüliségben: letekintettek az égi csillagok...

Mit tegyen?... Hazafelé botorkált... Már kilenc óra elmult, mire haza ért Klára. Férje még nem volt otthon. A gyermeket se találta senki... Leült a ház elé és várt... Mire? Már a halálra is el volt készülve.

Egyszerre csak egy magas, erős alak bontakozik ki a homályból. Klára egész testében reszketni kezdett:

- Szent Isten! Ez ő, az uram! Most számon kéri, hol a fia?

A rémülettől leszögezve ült ott... Nem bírt mozdulni sem. S egy vágya volt csak: megsemmisülni rögtön, most, mielőtt még szóra nyitja száját az ott, az a félelmesen közeledő alak.

Nem látta tisztán. Az arcát éppen nem. De a járása, a termete; az csalhatatlanul a Gedőházi Iváné.

Jókora távolban, hirtelen megállt a jövevény:

- Hol a fiam?

Ezt a rettenetes kérdést rivalta az asszony felé. Aztán még élesebben ráduplázott:

- Hová tetted Lacikát?

Valami mozdulatot is tett... A kétségbeesett asszony most már eszmélni kezdett tompa zibbadtságából. Szőke haját hátra simította a homlokáról; nagy kék szemei még tágra nyíltak. Ugy rémlett neki, mintha az a sötét, elmosódó alak lekapná puskáját a válláról... Klára rámeredt erre a vízióra... Való-e vagy káprázat? Az ítélet jó most? Bár hozná a büntetést, a halált!

A kérlelhetetlen alak most közelebb jött, nagy elszánt léptekkel... Még egy pillanat, még egy lépés, no még egy, és most előtte áll a férj!

- Hová tetted a fiamat?

- Irgalom, Iván! Irgalom!

Hangos kacaj volt a válasz.

- Na hát, nesze!

Hirtelen megfordult Gedőházi s e pillanatban a hátára csimpaszkodott alvó Lacikát nevetve bocsátotta le, egyenesen édes anyja ölébe. A Lacika pedig tovább szorongatta az ölében tartott eleven nyulacskát.

Gedőházi Iván még egyre nevetett:

- Hát nem utánam szaladt! Adta rossz kölyke! Ott akadtam rá az erdőben és kevésbe mult, hogy az öreg vaksi gróf le nem puffantotta, mint valami süldő nyulat...

De már ezt a tréfát nem hallotta Klára. Karjai közt volt a gyermek!... Kis vártatva rá aztán megragadta a férje kezét... Szorongatta görcsösen és csókolta hosszan azt a barna kezét...

Szólni, akkor sem szólt semmit.

A NAGYPRÉPOST.

I.

A csöndes Káptalan-utcában a kanonok urak kertes házai közül magasan kiemelkedik a nagyprépost palotája. Kissé beljebb is áll, mint a többi s előtte aranyozott nyilakkal és keresztekkel ékes vasrács huzódik. Aki elmegy a rács mellett, meg nem állhatja, hogy végig ne nézze az ott tarkálló két pompás virágágyat, aztán föl ne pillantson a magas ablakokra, melyek színesek a rájuk aggatott becses üvegfestményektől.

A nagyprépost, Paál Jeromos, már harminc éve mindenható ur itt. Valóságos muzeumban lakik, annyi az összehordott műkincse. Ő maga is remeke a legnagyobb Alkotónak, olyan ember, akit «tökéletes»-nek szeretnek nevezni a többi gyarló halandók. Akinek szerencséje volt hozzá, rajta felejtette tekintetét a sima, halavány arcán, melynek éle oly klasszikus, hogy az ókori vésett kameák profiljaira emlékeztet. Megjelenésében maga a hódolatot követelő tekintély. Hangja mégis csupa szelídség és emberszeretet. Csak ha szónokol: akkor kap szárnyat a szava, de erőt is, isteni erőt, mely beharsogja a nagy templom szédítő boltíveit.

Hires prédikációira a férfiak is tömegesen eljárnak. Jobb is szereti ezeket, mint az asszonyokat. Igazában akkor kezd belemelegedni, ha a szószékről csupa kopaszodó fejet lát. Mintha mondaná:

- Ez az én hallgatóságom! Ez megért, ez velem érez. Szeretem a gondolkodásban, a szellemi munkában letarlódt koponyákat.

Harcias egyházfő Paál Jeromos. Mindig szembe száll a hitetlenséggel; még sem fanatikus pap. Senki a lángoló hazafiasságot, a nemzeti lelkesedést úgy össze nem tudja szőni-fonni a vallással, mint ő. Szava éles, mint a kard éle, ha sujtania kell. Elragadt hívei csodás áhítattal néznek rá s szinte tapsolni szeretnének.

- Nem hiába, hogy honvéd volt! - mondják egymásnak suttogva.

Az öregek pedig, akik vele küzdöttek, a szemüket törlik és tovább adják a szót:

- Így beszélt akkor is, jurátus korában, mikor a várost megmentette az osztrákoktól!

- Ugy ám. Innen a templom ajtajáról buzdított bennünket... Itt lázított és adta kezünkbe a kardot, százat, ezret, meg puskát és karabélyt.

- Hát még a tömérdek kaszát és vasvillát! A templom volt a titkos fegyvertárunk, még a kripták is gyilkoló szerszámokat rejtegettek, várva, hogy a halottak birodalmából kivigyék a napvilágra, az életbe s ott életet oltanak, de megvédjék a hazát!

S azóta is, ami jó csak jutott a városnak: az mind a nagyprépost palotájából került. Népszerűségének nem lehetett határt szabni. Az emberek úgy foglalkoztak vele, mint a kedvelt uralkodókkal szokás. Még az adomák, a ráfogások, a túlzások is, amiket a pletyka terjesztett, mindig a kedvezés, a hízélgés színeibe öltözködtek.

Ez a pletyka egy vasárnap délelőtt mégis furcsákat kezdett suttogni.

Az öreg úr a szószéken dörgedelmes vádakát szórt azok ellen, kik polgári házasságra lépnek s elfelejtik, hogy a templomba is elmenjenek áldásért. Majd meg a házasság fölbonthatatlanságát hirdette s e közben minduntalan a templom baloldalára nézett.

- Kit keres?

- Kire céloz?

Megeredt a suttogás. Azon az oldalon egy föltűnő szép asszony ült.

A fejek mind arra felé fordultak, a szemek egymást keresték, az ajkak halkan rebegték:

- Szalárdy Matild!...

- Ah! A szegény asszony! Nézzétek, hogy lehajtotta a fejét!

- Belemerült az imádságába...

- Az ám! Most is Paál Elemérre gondol...

- De hisz ott áll a háta mögött. Nem tágít mellőle... Itt sem, akár az árnyéka...

- Hát hisz azért az ügyvédje. Már meg is nyerte a válópört...

- A nagyprépost unokaöcscse!... A fogadott fia...

- És örököse is... Egyedüli örököse!...

- Na, na! Csak tudja meg a rettenetes nagybácsi! Már sejti is: miben sántikál Paál Elemér.

- Elvenné?

- De el ám! Halálosan szerelmes az elvált asszonyba...

- S a férj? Hisz él a hites férje!

- És semmi kedve sincs, hogy meghaljon...

- Úgy hát?

- Polgári házasság! Minden egyházi áldás nélkül...

- A nagyprépost vérbeli rokona?

- Botrány! botrány!

A szószékről is ezt harsogta Paál Jeromos, persze csak úgy általánosságban, kárhoztatva a mai erkölcsi járványt, az elválást. Ostorozta a hitvesi kötelesség léha megszegőit... a társadalmi rend fölbomlását... az új Sodoma és Gomorát... Eközben fölmagasztosult arca kipirult; szemei, azok a vénségükben is tiszta, szép szemek föllángoltak és jobbjával olyat vágott a levegőbe, mintha megint karddal suhintana.

S a fölháborodás átszállt a hívekre, még azokra is, akik szabadabban gondolkodtak és éreztek... S a prédikáció, mintha kiszárvált volna a templom nagy ajtaján az utcára, a piacra, szerteszét az egész városban... És a visszhang mind azt süvöltötte volna, de közben mulatságosan és kacagtatóan:

- Botrány! A nagyprépost öcscse... A hódító Paál Elemér... És Szalárdy Matild... Az urától elszökött asszony... Botrány!

II.

A nagyprépost házában a saját édes testvére, özv. Bauer Tamásné volt a gazdasszony. Valamikor mint híres szépséget ünnepelték; a városban minden versfaragó dicsőítő költeményekkel hódolt neki és senkit annyi éjjeli zenével meg nem leptek, mint őt, a körülrajongott bálkirálynőt.

Annál nagyobb meglepetés volt, hogy alig akadt előkelőbb kérője. Addig válogatott, amíg Bauer Tamás főmérnökkel is megelégedett, aki hidat épített Cserhalmán s egy majálison beleszeretett a már mindenbe belefáradt lányba. Boldogsága nem soká tartott, néhány év múlva a főmérnök új hidat épített Gernyhátán, maga szállt le az egyik üregbe, ott meghült, hátgerincgyuladást kapott és belehalt, még mielőtt születendő fiát láthatta volna.

Az özvegy aztán beköltözött a nagyprépost házába. Ott, a Káptalan-utcában látta meg a napvilágot Elemér. A nagybácsi lett a keresztapja, ő neveltette, taníttatta áldozatkészséggel, rajongó szeretettel. Ügyvédnek szánta, híres emberré kívánta tenni. Egy nap a dolgozószobájába hívta Elemért:

- Komoly szavam van, öcsém. Ragaszkodol a Bauer-névhez? Az apád becsületes neve.
- Nem ismertem szegényt. De ha élve marad, ha most is élne: én kérném, válaszszon magyar nevet... Most megteszem magam.
- Akarod az enyémet? Odaadom. Paál Elemér! Még dicsővé is teheted. A Bauer: az jó volt arra, hogy hidat építsen a viselője. Neked ott kell szerepelned azok közt, kik a haza sorsát intézik. Jellem, tehetség, nagyratörekvés nem elég: magyar név is kell, hogy boldogulhass.
- Szégyent nem hozok a Paálokra! Drága nagybátyám fényessé tette ezt a nevet: előttem a példa, melyet követnem kell!

Ilyennek nevelte a nagyprépost az öcscsét, ilyen férfiasnak, vasakaratúnak. A maga erélyét, gyorsan határozó természetét beleszoktatta kis rokonába. Az egyházon, a műkincsein kívül Elemér volt egyetlen öröme. Mintha csupán neki élt volna.

Hasonlítottak is egymásra. Mert a Bauerből alig volt valami az öcsben: egész Paál-termet, Paál-arc, amilyen az anyja is. Amikor Elemér férfiasodni kezdett s ez a nagy hasonlatosság mindjobban kitűnt, gyakran elborult az ősz Paál Jeromos, ahelyett, hogy örvendett volna.

Valami régi, ifjúkori bánata, mint visszaemlékezés zavarta a főpapot.

Miféle édes titka lehetett?

Ha Eleméren felejtette szemeit a nagyprépost: mintha csak maga-magát látta volna, jurátus korában, amikor mindennapi vendége volt a Szalárdy-kuriának és tette a szépet az egyik Szalárdy kisasszonynak...

- Aurélia!...

Ez a név tolakodott ilyenkor ajkaira... Most is ezekre az öreg ajkakra, melyekkel a szent ígét hirdeti...

De senki sem hallja... nem is hallotta soha... Valami titok rejtőzik a nagyprépost szívében. És titkot, szívet egyaránt elföd, megőriz az egyházi öltöny...

Akkor sem árult el semmit, amikor néhány év előtt Szalárdy Aurélia unokahugát, Szalárdy Matild-ot eskette a nagytemplomban...

Ha sejtette volna, hogy a mult ismétlődik... S amikor megint Szalárdy-lány esküszik hűséget az oltár előtt: újból egy Paál fiú esik kétségbe...

Nem is volt áldás a frigyen. Már szétbomlott minden kötelék. És javában buzgólkodik a kíváncsiság: Mi lesz? Mi történik? Nem kimélik özvegy Bauer Tamásné sem. A jóismerősök egyszeribe sűrűn látogatnak el hozzá. S ha az aggodalmas anya: alig sejtett valamit, most megtudott mindent.

Paál Elemér már három év előtt kiköltözött a nagypréposti palotából. Ott lakik a főtéren, a nagybácsi egy bérházában; ott a fényesen berendezett irodája is. Az első emeleti erkélyről

szónokolt a fiatal ügyvéd, mint képviselőjelölt. A választás küszöbön van. Maga a nagyprépost támogatja. Paál Jeromos: valósulni látja föllengző álmait. És Paál Elemér épp most ad okot, hogy a város, az egész kerület szembe állítsa a nagybátyát az unokaöccsével!

Özv. Bauer Tamásné, bájai elhervadtával a félénk, siránkozó asszonyok természetét öltötte magára. Éjjelente, minden ok nélkül, rémes álmai voltak és ezeknek a hatása alatt maradt nappal is. Ami szerencsétlenség fiára leszakadni készült, azt is mind előre sejtette. És most, hogy a város tele volt a Káptalan-utcai palota nyílt titkával, kétségbeesve törte kezeit Elemér előtt.

- Megjósoltam, hogy ez lesz a vége. Megéreztem. Az én szerető anyai szívem érezte meg!

Elemér közbe vágott:

- Nem titkoltam előtted, édes anyám. Tudtad, hogy szeretem azt az asszonyt, már mint lányt szerettem. Vértől szívvel tűrtem, hogy máshoz adják. Mit tehettem volna akkor? Elutaztam. S amíg Paál Jeromos összeadta őt azzal a gonosz emberrel: addig Paál Elemér a pisztolyt forgatta Budapesten, abban a szállóban...

- Jézus! - sikoltott fel az anyja.

- Igen! Most megvallom. Bocsáss meg érte, én drága jó szülém. Te tartottál meg akkor is az életnek... te rád gondoltam akkor is... De ha félrelöktem a pisztolyt, ha tovább hurcoltam a keresztet mind mostanáig: hát most már le nem mondok a jutalomról!... Tartozom vele a szívemnek, mely kínlódott s amelynek gyötrelmét én hosszabbítottam, holott egy ujjmozdulattal azon a ravaszon: örök enyhülést adhattam volna neki.

- Ó, miért is jöttél haza? Mért vállaltad el a pörét?...

- Megnyertem!... Haha!

A boldogság, a káröröm, az elszántság - minden üdv és minden remény benne volt ebben a rövid kacajban. És benne a dac is, meg a boszú...

A megriadt anya két tenyerét a sápadt arcához tapasztotta, úgy panaszkodott, halkán, egyhangún.

- Mi lesz veled? Jeromos bácsi leveszi rólad a kezét. S az örökség! Neked szánta mindenét. S tudod-e, mennyi az? Én tudom, én sáfarkodom vele, amióta te élsz. Az évi negyvenezer forintból sokat félre tettünk - sokat vásároltunk és mind a te számodra. Kinek maradjanak a papírok, a házak, a földek? Emelni akarta a Paál-családot Jeromos - én is Paál-lány vagyok. Te is Paál lettél... Nem érzed, mivel tartozol az új nevednek? Mi szükség szembeszállnod a házunk elveivel, melyek oly szentek, oly szilárdak, akár a hitünk! Azt hiszed, egy percig is megmaradhatsz a káptalan ügyvédjének? S lehetsz-e ennek a kerületnek, a nagyprépost kerületének a képviselője? Elemér, én édes fiam! Mért éppen ez az asszony? Mért a Lauringen báró elvált felesége? Mért nem egy ártatlan leány?...

Paál Elemér csak ennyit mondott:

- Szeretem!

III.

Valamikor sokkal gazdagabb volt a nagyprépostság uradalma. Száz év előtt a Lauringen báró család egy tagja viselte a főpapi méltóságot s oly áldozatkész fia volt az egyháznak, hogy a saját birtokát a nagyprépostságnak testálta.

Volt-e rá joga?

Ez a kérdés hosszú, súlyos, elkeseredett pörre adott okot. A Lauringen bárók később megtámadták a végrendeletet, visszakövetelték a nagylelkű ajándékot. És évtizedeken át újra az övék volt. De aztán Paál Jeromos lett a nagyprépost. És beütött újra a veszedelem. A félelmes főpásztor fogadalmat tett:

- Megtartom az egyház birtokát, meg is gyarapítom és visszaszerzem, ami elveszett!

Hatalmasan törtetett élete ez egyik főcélja felé. Idegen ügyvédekben, jogtanácsosokban már nem bízott. Ezek a kapzsi urak csak húzták-vonták a jogi harcot és megtöltötték a saját zsebeiket.

- Majd az öcsém, majd Paál Elemér - benne van minden reménységem. Ha van még becsületes ügyvéd: ő testestül-lelkestül az!

Rá is ruházott mindent. A képviselőség afféle ráadás, csak azért engedi át neki, mert a mandátum neveli a tekintélyt.

Három éve már, hogy a nagy pörnek él a fiatal ügyvéd, oly visszavonultan, mint valami szerzetes. Valóságos különcnek tartották a városban, hol az aranyifjúság modern léhaságban tölti napjait, s a magyar duhajság és idegen nyegleség között ingadozva, két pártra szakadva - de tökéletes tétlenségben tessed.

Elemér kerülte ezt az utálatos hajsztát. Még csak huszonkilenc éves volt s alig ismerte az életet. Mint minden fiatal ember, akinek szigorú püspök vagy prépost nagybátyja van: ő is folytonos gyámság alatt állt. Még az a szerencse sem jutott osztályrészéül, hogy katonának vitték volna. Sopánkodott is annak idején:

- Hajh, milyen gyöngyélet az önkénteseké. Beh irigylem a pajtásaimat!

És eszébe jutott, milyen keserű volt minden falatja azon a parádés ebéden, melyet a nagyprépost a sorozó-bizottság tiszteletére adott, csak hogy az ő drágalátos unokaöccsét, kereszt- és gyámfiát futni engedjék.

- Minek veszítsen egy esztendő a fiú? Nem volt-e elég egy katona a Paál-családból? Ha le kellett rónunk karddal, puskával, vezérséggel a hazaszeretet adóját: én magam leróttam 1848-ban! Vérem is folyt... Fogságot is szenvedtem... Ej, no, tiszta a lelkiismeretem, ha igazítani akarok az öcsém sorsán.

A nagyprépost az évek folyamán észre se vette, mint alakítja át Elemért sorsának ez állandó igazítgatása. Titkos elkeseredés vett erőt az ifjún, aki magában évdött, gyötrődött:

- Életcél? Hát lehet-e számomra más, mint az egyéni szabadság? A magam akaratának ura mindenben!

És amire «önálló» lett, úgy találta, még mindig gyámság alatt áll. A sok jó tanács, az irgalmatlan kedveskedés: mint elkerülhetetlen csapások özöne fenyegette.

Első ellenkezése olyan volt, mint a lázadó támadása. Titokban vállalta el ifjúkori szerelmének, a szépséges Szalárdy Matildnak válópörét férje, Lauringen Tódor ellen. Mire Paál Jeromos megtudta, már nem volt hatalom, mely megmásíthatna volna Elemér elhatározását.

Új élet kezdete volt e pör, ez édes munka, e lázas buzgalom... Mindsűrűbben találkozott Matilddal, akinek szomorú sorsa, a korhely, durva férj mellett: szíve mélyéig megrendítette a szerelmes ügyvédet. Órákig el tudta nézni Matild sötét szemeit, álmatag nézését, nyugodt, nemes vonásait, ajkának bánatos mosolyát, és hallgatta panaszait, egy vergődő szív rettenetes csalódásáról.

Aztán jött az ítélet s vele a jövő mámoros reménye!... De jött az emberek kicsinyes irigysége is... A botrány-kedvelők találgatása, százféle hazudozása... Nem is rosszakaratú mind, de bántó és utálatos.

Alig hagyta el Paál Elemér édes anyját, kit a végzetes vasárnap után fölkeresett: haza érve, már ott találta irodájában Szalárdy Matild levelét.

«Tisztelt barátom!

Aurélia nagynéném most már szintúgy háborodik, mint Jeromos bácsi. Még utóbb összeesküdnek ellenünk - ők, akik az esküdt ellenséget játszszaék negyven év óta! Oly mulatságos volna ez, ha nem kellene kétségbeesnem: hol is láthatom magát? Hozzánk most már nem jöhet. S én sem kerülhetek édes anyja és nagybátyja elé. Ám jó! Van még semleges hely, ahol mint *ügyfél* megjelenhetek s ez a maga irodája. Tehát ma déltájt. Üdvözl

*Szalárdy Matild,
győztes felperes.»*

Elemér ujjongani szeretett volna, a kedves, tréfás sorok olvasására. Tízszer is végig betűzte. Aztán ajkaihoz emelte a papírt, szíta annak illatát. És újra nézte a betűket, már nem is a tartalmát, csak a határozott, biztos, erőteljes vonásokat. Mint sorakoznak egymás mellé, szabályosan, nyugodtan. Ez az asszony szilárd kezű és erős lelkű. És újra csókolta a betűket és sokszor, sokszor a nevet, azt az imádatos nevet...

Érezte Elemér, hogy ma dől el a sorsa.

- Még csak 10 óra... Déltájra ígérte, hogy jön. Teremtő atyám, mint üssem agyon azt a két rettenetes órát!

Izgatottságát azzal próbálta csillapítani, hogy hosszú idő után ma újra elővette a káptalan pörének roppant akta-csomóját. Majd a törvénykönyvekben lapozgatott, jegyezgetett és halmozta az ellenérveket. Elszántan rákényszerítette forrongó agyát, hogy másra se merjen gondolni, mint arra: miként bizonyítsa be néhai Lauringen báró nagyprépost végrendeletének hitelességét?

A dolgozó-szoba belső ajtaját mégis nyitva hagyta. Minden hang behallatszott a lépcsőházból... Ha ruha susog, annak nesze is utat tör magának azon a keskeny résen, mely a külső ajtón maradt, mert Elemér ezt se tette be egészen... Hadd tudja meg mindjárt, hogy eleven boldogsága köszönt be a hajlékába, amikor Matild átlépi a háza küszöbét...

Multak a negyedórák. A várva-várt csak nem jött...

- Hol késhetik? Mi történt? Mért nem küldi társalkodónőjét, ha baja esett?

Ezer aggodalom szállta meg Elemért, föl s alá járt a szobában, kitekintett az ablakon, majd az ajtóhoz lépett s figyelt. Aztán összezsápta a papirokat és kimerülten dőlt le a támlásszékre, fejét két tenyerébe fogta és úgy ült mereven, várva, egyre várva és lesve, szüntelenül lesve.

Végre lépések nesze hallatszott... Kettős nesz... Mind erősebb lesz, mind közelebb jő.

- Ah! Ő az, de nem egyedül. Társalgónője kíséri... De mit tesz az? Agátha mindent tud... Elemér szerette volna becsukni az ajtót. Mind a kettőt... Ne lássák, hogy ilyen türelmetlen... Hisz ez gyermekesség, ő pedig komoly, roppant komoly akar lenni... Még nem késő!... Legalább a belső ajtót!... Hadd csöngessen, hadd kopogjon Matild.

Odaszökött, hogy csakugyan betegye az ajtót, hogy ráfordítsa a kulcsot... S amint kitekint a résen a lépcsőre: majdnem elkiáltotta magát ijedében.

IV.

Lassan, kimérten egy magas, szinte athléta alak igyekezett fölfelé... Már az utolsó lépcsőfokot is elérte... Itt megállt egy pillanatra, hogy lélekzetet vegyen... Mögötte tarsolyos, kék ruhás hajdu várakozott, kezében jókora csomaggal...

Elemér rögtön elfelejtette, hogy az ajtót betegye, sőt kitárta a külsőt is. Aztán a vendég elé sietett s mélyen meghajolt.

- Méltóságos uram... Kedves bácsi!

A nagyprépost volt. A megriadt öcs most is kezet akart csókolni, miként azt gyerekkora óta mindekkoráig nap-nap után hűségesen megcselekedte. De az egyházfejedelem ezúttal kissé erőlyesen elhárította ezt a tiszteletet s a rendes üdvözlést is csak morogta:

- Salve, mi care fili...

Elemér megütközve nézett az aggastyánra és előre bocsátotta. A szobába érve, aggodalmasan szólt:

- Haragszik, méltóságos uram?

- Hm? De hát honnan véled?

- Fiának szólít és mégis...

A nagyprépost leült... Aztán ráfordult a hajdura:

- Tedd le azt a csomagot. És - mehetsz!

Amint ketten maradtak: a nagybácsi szertartásosan szólt:

- Ezúttal csak az ügyvédhez, a híres ügyvédhez, a keresett ügyvédhez jöttem...

Mosolygott hozzá, de hangjának gúnyja annál metszőbbé vált. Elemér meghökkent, aztán sietett az udvariassággal.

- Ki másnak köszönhetem, mint méltóságos uramnak, az én mélyen tisztelt nagybátyámnak...

De a főpap nem nézett rá. Tekintete az asztalra esett... Jobban is oda nézett: miféle iratok azok? Az ügyvéd hamar megnyugtatta:

- A káptalani pör. Most is azzal viaskodom...

- És marad rá ideje a modern ügyvédnek, aki házasságokat bont, asszonyokat térít le a hitvesi kötelesség útjáról, a hetedik szentség ellen tör?...

Már fölállt a nagyprépost és végig ment a dolgozó szobán. Nem várt feleletet, csak halmozta a vádak, nyájas, lágy hangon: inkább panaszképen. Eközben a nagy nyitott szekrény elé ért. Ott szürkültek-fehérlettek az aktacsomók...

Találomra betűzni kezdte a felírásokat... És majdnem önkéntelen mormolta:

- Szalárdy Matild...

Elemér összerezsent, mintha először ejtenék ki előtte ezt a nevet... Hisz ez a név hónapok óta olyan a lelkének, mint a vigasz... Ha maradt még valami benne abból a mély vallásosságból, melyet a papi nevelés és fegyelem gyermekkorától fogva beléje igyekezett oltani: úgy azt most fölvaltotta az a tiszta rajongás, melylyel Matildra gondolt.

Egész ifjúsága szent képek, szent alakok, szent beszédek között telt el... A csendes Káptalan-utca, az iskola, a nagytemplom: ezek az örökös stációk. Ha távolabbra ment, akkor is csak Paál Jeromos előkelő és ájtatos társaságában sétálhatott, oktató és bölcselkedő beszélgetést

folytatva. Olyanná vált az ifju lelkülete, mint a zarándoké, aki alig várja, hogy elérje az utja célját, hol már csak pihenésből is térdre borulhasson. S amikor az áhitatot hirtelen világi érzés váltotta föl Elemér szívében: a bájos és boldogtalan asszony alakja mintegy oltárkép tűnt föl előtte, melyet imádnia kell.

Paál Jeromos csöndesen jobbra-balra ingatta galambősz fejét:

- Hát elválasztottad? Szétszakítottad azt, a mit én kötöttem! Szétromboltad a művetem...

- Ha én nem, akkor más! Az a házasság lehetetlenné vált. Meg kellett mentenem az asszonyt...

A nagyprépost hirtelen megfordult:

- Kinek a számára?

Ez a kérdés oly váratlanul érte Elemért, hogy felelni sem birt. Zavarában lesütötte szemét. A főpap folytatta:

- Mert önző célja van! S te segítetted benne. Te térítetted le az igaz utról. Feleded, hogy Paál Jeromos öcsce vagy?

De már erre dac villámlott fel Elemér szemeiben.

- Engem kárhoztathat a méltóságos úr! Én elszenvedem, bármint sújt, de azt a szegény asszonyt -

- Lám, hát való igaz, hogy nemcsak ügyvédje, hanem lovagja is vagy, sőt, mint ujságolják, több is ennél. Nos? Hát igaz?

- Nincs mit mondanom! Szalárdy Matild újra szabad és maga intézi a sorsát.

- S a tiédet! Ne tagadd! Tehát ő állt közénk... ez az asszony...

- Hálátlannak tart? Ne ítéljen, míg meg nem hallgat!

- Egy esztendeje, hogy semmi hasznodat nem vehetem... A nagy pör szünetel...

- Csak haladékot kértem, amíg... amíg, visszanyerem a nyugalmamat...

- Mióta várom, hogy újabb meg újabb ígéreteidet beváltsad! Két éve, hogy türelemre szoktatom öreg szívemet...

- Fáj e szemrehányás, de...

A nagyprépost újra félbeszakította. Keserősége ez egyszer kitört:

- Rád bízam életem legfőbb feladatát. De látva lanyhaságodat, ime, magam láttam hozzá, hogy kimutassam: mily jogon akarom visszaszerezni, ami a nagyprépostságé. Itt az emlékirat!

- S hosszú ujjú, fehér kezét rátette az asztalon levő nagy iratcsomóra. - Készen van teljesen. Isten áldását kértem hozzá, az én igazságos menyébéli Uramét, aki erőt adott, hogy a tollat forgassam. Rendre kimutatom, kit illetnek még mindig a cserhalmi erdő, a nádfalusi rétek, a gernyeháti szőlők. Bebizonyítottam a bitorlást, a Lauringen bárók jogfosztását, a bírói tévedést, az ítélet tarthatatlanságát. Érzem a mi igazunkat, bár te is éreznéd! És bűn, ha tovább is engedem, hogy az egyház kárt szenvedjen, bűn Isten ellen, akinek dicsőségére vannak minden földi javak! Társam, munkás kezem voltál eddig, hogy kötelességemet teljesíthessem. Csak veled akartam győzni, akiben örömöm telt. Azt hittem, teljesülni fog ez álmom, mielőtt odatérek a nagytemplom kriptájába... A nagy és magasztos földadat teljesítése lett volna életem koronája és jutalmam azért a szeretetért, melylyel téged, mint rokonomat, a nagy munkára jelöltelek!

Paál Jeromos hangja egyre erősbült, mintha a szószéken állna, jobb karját kissé fölemelte és úgy intett Elemér felé, aki megrendülve nézte, mint remeg az a jóságos kéz, melynek ő oly sokat köszönhet. Szó sem birt ajkaira jutni az öcsnek. Bocsánat, mentegetődzés, tagadás, mily silány minden válasz, amikor maga az igazság emeli a vádat!

Egyikük sem vette észre, hogy az ajtó halkán kinyílik s egy ábrándos, most már mosolygó tekintetű, szép asszonyarc kandikál be. Az első pillanatban visszariad, de aztán figyelni kezd és hirtelen elhatározás tükröződik a bájos vonásokon.

A nagyprépost újra szólt:

- Téged, Elemér, már nem lelkesít az én magasztos föladatom? Erősebb az a démon, mint én?

Az az eltökélt női arc onnan az ajtó mellől, hirtelen az ősz főpap előtt termett és fölcsendült egy éles hang:

- Ha erősebb vagyok: akkor Paál Elemér be is fejezi, amit elvállalt. Én állok érte jót, a gonosz démona, a rossz szelleme!

Nagybátya és öcs meglepetve nézték. Végre Elemér rebegte:

- Matild! Ó, mily sápadt... Üljön le.

De Paál Jeromos nem udvariaskodott. Asszonyfogás őt ki nem hozta már a sodrából. Szigorúan nézett a vendégre:

- Nagyon mohón kap a vádon! Ám azzal nem cáfolja meg, ha tüntet vele, Lauringen báróné asszony!

- Nem illet már e név, jól tudja, méltóságos uram. Szétszakítottam az utált köteléket.

- Amit Isten köt egybe, azt gyarló halandó el nem tépheti. Ha azért sietett ide a báróné, hogy ezt újból hallja tőlem...

Be se fejezte, hanem megfordult, hogy távozzék. De Szalárdy Matild eléje állt, kérlelőn:

- Azért jöttem, hogy védelmére keljek annak, akit miattam ér bántódás. Ha egyikünk bűnös, az csak én lehetek! Meg kell gyónnom a bűnömet.

A nagyprépost fölkapta fejét. Aztán Elemérre nézett, majd Agathára, a társalkodónőre, ki szintén belépett volt és most előre jött. Valamivel nyájasabban szólt:

- Gyónni? - Majd meg élesebben folytatta: - Minél több tanú előtt? Ott a templom!

- Ahol a nagyprépost úr kegyesen meghallgat, az a hely mindig szent előttem.

Azokkal a szép sötét szemeivel kérlelte s egyúttal pajkosan Elemér felé intett. Ez hirtelen ránézett Agathára s követte a fiatal házigaárdát a szalon ajtaja felé.

A következő pillanatban a nagyprépost s az elvált asszony egyedül voltak.

V.

Négyszemközt. Halk csend. Mintha csakugyan gyónás folyna.

Paál Jeromos a széles támlásszékekben ül. Szalárdy Matild meghajolva áll.

- Egy bűnöm van csak.

- Ki számlálhatja meg a saját vétkeit?

- Akkor követtem el bűnt, amikor hittem annak, aki férjem volt.
- Istenben kellett volna hinnie.
- Oh, van idő, amikor istenítjük azt, akiért szívünk dobog és imádjuk, aki kárhozatba készül dönteni.

A főpap szemébe nézett az asszonynak, mert hangja remegőre vált. Mégis erélylyel válaszolt:

- Lelki elvakultság! Meg van írva, hogy «Én vagyok a te Urad, Istened, idegen isteneid ne legyenek én előttem!»
- Bűnhődtem érte... De volt-e, aki óvott volna a veszedelemtől? Aurélia néni... hisz méltóságod ismeri Aurélia nagynénémet!

Megállt. Hadd feleljen a gyóntató nagyprépost. De ez fagyosan szólt:

- Tovább!
- Aurélia néni adott Lauringen Tódor báróhoz. A méltóságos nagyprépost esketett meg vele. Jó magam bíztam benne, szerettem is. De gonoszsága hamar kitűnt. Részeg fővel megütött már a második napon, mert tiltakozni mertem állatias viselete ellen.
- S az első összezördülés után sietett, hogy az egyház szent kötését lerázza.
- Siettem? Oh, hát vesztegelhet-e az ember az utálat és szégyen között? Külön laktunk, bár egy földél alatt. Pazarolt és dorbézolt. Aztán követelte, hogy szerezzek pénzt a nagyatyjától, ki a Lauringen uradalmat bírja.
- Csak bitorolja! - vágott közbe a főpap. - De nem soká, ó, nem soká! Mert a pör...
- Ez a pör, a méltóságod pöre, ez tetőzte még szerencsétlenségemet. Az öreg Lauringen bárónál hiába jártam. Visszautasította férjem minden kérelmét. Amíg a pör el nem dől: egy fillért sem ad. Végrendeletet sem készít. De ha készít is, nem a korhely unokájának, nem Tódor bárónak hagyja az örökséget... Szemébe mondtam ezt az üzenetet a férjemnek. S ó, mily gonoszul torolta meg. Gyanúsított, hogy ellene török, hogy elámítom az öreg bárót, hogy a kegyébe behízelegtem magam, hogy megakarom őt fosztani a Lauringen-birtoktól s hogy összejátszom Elemérrel, aki a pört viszi és méltóságoddal, aki a pört erőszakolja... A cinkostársának nevezett és újra kezét emelt rám!

Az elvált asszony őszintén, naivan kitérte mindezt, aztán lehajtotta a fejét és halkán sírni kezdett.

A nagyprépost vigasztalásra fogta:

- Mért nem igyekezett szelidséggel jó útra téríteni a bárót? A hitvesi szelídség csodát mívelhet.
- Azóta hiszek a csodában, amióta életben maradtam a rettentő csapás után. S ha elhagyott az Isten, én nem hagytam el magam! Megpróbáltatás akart lenni? Jó, kiálltam a próbát, és most boldog akarok lenni! Ha első férjem önző és gonosz volt, a második maga lesz a jóság és becsület.
- Ne folytassa, báróné!

Szalárdy Matild fölegyenesedett.

- Esedeznem sem szabad, hogy legalább ne akadályozza meg készülő új frigyemet?

A nagyprépost összehúzta szépen ívelt, még mindig sötétlő szemöldökeit:

- Egy Lauringen báróné sohase adjon alkalmat, hogy bármi lépése fölött szemet kelljen hunyni...

- Jeromos bácsi!

- Mint leány így szólított, most is bizalom jelének veszem. Azért tiltakozom minden megaláztatás ellen, mely a bárónét érheti!

- Megaláztatás? Engem?

- A legnagyobb akkor éri, ha pörben kellene állnom Paál Elemérrel: vajjon ön «törvényes» hitvесе-e vagy nem? Az én szememben a báróné csupán -

- Ó, Istenem! - sikoltott föl Matild.

- Számot vetett ezzel is?

- Nemcsak rólam van szó. De Elemér! Elemér! Boldogtalanná teszszük!

- Azzá lesz, ha tovább is választania kell jóltevő nagybátyja és -

- És rossz démonja közt? Ah!

Szalárdy Matild büszkén vetette ezt oda. A «gyónás» már vitává lett. Hevesen, élesen repültek a szavak. Most erős küzdés fogta el az elvált asszonyt, csak néhány percig, míg elfordulva állt és két tenyerével a két halántékát szorította. Aztán újból nekibátorodott. Gyors elhatározás volt, amivel véget akart vetni a kínos jelenetnek.

- Rosszul ismer, méltóságos uram. Nem átka, de áldása akarok lenni Elemérnek. Amikor kétségbeesésemben hozzáfordultam, nemcsak, mint ügyvédhez, hanem mint barátomhoz: az ő vigasztalása visszaadta hitemet a férfi jellemében. Megtaláltam ifjúkori hívemet, de megismertem a lelkét is, mely nem lehet hálátlan. Szerelme hozzám köti, a hála méltóságodhoz, nem akarom, hogy egymás ellenségévé legyen e kettő Elemér szívében. Bizzék bennem a nagyprépost ur! Elemér nem pártol el hűtelenül! Valósítani fogja második atyja minden tervét. És meg fogja engesztelni a méltóságos úr haragos szívét, ha mindjárt az én nyomorult életem árán is!

Paál Jeromos hirtelen szólt:

- Megfogadja ezt nekem a báróné?

Szalárdy Matild összerezte, erre a makacs megszólításra. És keserűn mosolyogva szólt:

- Ha még ér valamit az én fogadalmam...

A nagyprépost jónak látta, hogy némi diplomáciát is segítségül hívjon. Átható tekintettel, vontatott hangon, de élesen kezdte:

- És ha majd szenved Elemér, ha sokat szenved: nem fogja felejtani a méltóságos báróné, hogy *nem én* tettem ezt a bátor, nemes ajánlatot?

- Csak egy kötelességet ismerek: ápolnom kell azt a rajongó tiszteletet, melyet Elemér a nagybátyja iránt érez, épp azért, mert rajongva szeretem Elemért.

A főpap arca szinte sugárzott:

- Rajongó szeretet irántam? Nincs is drágább kincsem. És ha most a bárónéra bízom: ez, éppen ez mutatja, mennyire akarom becsülni, kedves Matild. Legyen áldott érte!

És két kezét a szép asszony lehajolt gyönyörű feje fölé tartotta.

VI.

Ez órától fogva, mintha alakot cserélt volna Matild.

Amit megfogadott, azt hűségesen ki akarta vinni. Szerette Elemért s ha áldozatot kell érte hoznia, nehogy nagyratörőkvő pályáját veszélyeztesse, akkor sem riad vissza semmitől. Hízegése, varázsa minden fegyverével szállt harcba. Meg kell nyugtatnia az egyre türelmetlenebb, szenvedélyesebb imádót.

- Csitt! Szerelemről többé szó ne essék köztünk. Csak a kettős cél lebegjen előttünk.

- Lehet-e más célunk, mint...

- Mondom: csitt! Együtt küzdjük ki, amit a nagyprépost követel. Most már csak abban segítem önt, édes Elemér, hogy kötelességeit teljesítse.

- Férfinak ismert mindig! Ne szégyenítsen meg! Ha bármit elhanyagoltam: önért tettem, akinek boldogsága első minden fölött!

- Akkor leszek boldog, ha óhajomat valósítja. Kezemet akkor kapja, ha képviselő lesz s ha megnyeri a nagy pört. Ez a föltétel...

Paál Elemér riadtan nézett a szigorú arcra.

- Ó, mivel babonázta meg az az öreg ember? Már ön se bír ellenállani a zsarnoki hatalmának?

- Az ő zsarnoksága: az igaz hit és igaz szeretet. Legyünk mindketten méltók erre a szeretetre... Bizzék bennem, Elemér. Az első célt hamar elérjük, hisz a választás küszöbén van. Kortese nem lehetek, pedig magamra vállalnám, hogy mindenkit a pártjára hódítsak. Ah, nem támogathatom mással, minthogy mihamarább elutazom. Távollétem alatt megszűnik minden pletyka, minden rágalom. De majd visszatérek!

Hiába volt minden ellenvetés.

Szalárdy Matild útra kelt Aurélia nénivel. Előbb Budapestre mentek, majd Bécsbe rándultak, ahol szórakozott az elvált asszony, de naponta irt Elemérnek s bátorította a küzdelmében.

Nehéz harcot is kellett vívnia az ügyvédnek. Irigyei két jelöltet is állítottak ellenében. Hadd legyen pótválasztás! Hadd növekedjék a zavar!

A nagyprépost városának lakossága ez egyszer megkötötte magát. Rettenetesen ám ezek a templom-járó, processzió-kedvelő emberek, mihelyt feszület-áhitó lelkükbe bele vette magát a bizalmatlanság.

S mintha egyszeribe Hitetlen Tamásokká vált volna az egész emberiség. Dohogtak, dörmögtek, okvetetlenkedtek:

- De hiszen!... Mily hamar jóvá szeretnék tenni a botrányt!... Hát csak elutazott az elvált asszony?... Majd visszakerül megint!... Persze, most port hintenek a szemünkbe!... Ohó! Rajtunk ki nem fog a nagyprépost fiskálisa!... Már mi csak erkölcsös férfiaknak adunk mandátumot...

S a dél-előtti kismisében, a déli nagymisében, a csöndesen és a beszédesen, de a népes vecsernyén is, odamenet és visszajövet: nagybuzgón és ájtatosan mind csak a jelölt úr dolgát hánytorgatták. Az asszonyok pedig, amíg bársony imakönyvüket, szép, ezüst-csatos, elefántcsontkeresztes imakönyvüket negédesen vitték: akárcsak modern Szent Erzsébet vagy Szent Margit lett volna mindannyi - azok az együgyűen boldog és rossz nyelvű kisvárosi asszonyok: mi másról sopánkodtak, pletykáltak és füllentettek volna, mint a hirtelen eltűnt Szalárdy Matild

pogány lelkéről és leendő elkárhozásáról, mely oly bizonyos, mint ahogy pokol és örök tűz vagyón!

Népszerűségéből bizony sokat veszített Paál Elemér.

Isten csodája, hogy az első választáson mégis ő kapott legtöbb szavazatot. De hát a pótválasztás? Na, hát az volt a második Isten csodája, mert itt is Paál Elemér győzött.

A nagyprépost megölelte öcscsét. Mintha végkép elfeledte volna minden aggodalmát. Rózsás színben tűnt föl a jövő is. És szeretettel biztatta az új képviselőt:

- Most már neki vághatsz a nagy pörnek. Teljes lelki nyugalommal befejezheted. Öreg ember vagyok, ne várakoztass, ne halogasd - meg szeretném élni, de oly rövid már az én földi életem!

Ha tudta volna a nagyprépost, hogy most már teljesen egyetért vele, nemcsak Elemér, hanem Matild is... Mindhárman ugyanazt akarták... De a két fiatal szív szenvedésük megváltását köthették a sikerhez.

Hetek, hónapok multak el nehéz munkában. Az ügyvéd lázasan sürgetett, informált. Elmult egy hosszú év és Elemér alig látta Matildot. Nem is találkozhatott vele.

Egy nap ugyanis azt a meglepő hírt kapta, hogy Matild és Aurélia néni Cserhalmára utaztak. Az öreg Lauringen báró meghívta őket, hogy még utolszor lássa kedvelt rokonait.

Mert a válás dacára a Lauringen-család feje s a pör alatt levő birtok föltétlen ura, most is szeretett hugának ismerte Matildot. Sőt most még jobban rajongott érte. A régi gavallérok közt is ritka alak volt az aggastyán, ki már csak tolókoksiban töltötte a napot, de ott is úgy ki volt öltözve, olyan előkelően, az utolsó divat szerint, akár férfikora delén, amikor az első hódítók között emlegették.

Térdeit drága takaró fődte, de a takaró alatt most is kockás pantalonat viselt. A fehér mellényről világért sem mondott le, de még a szegfűről, vagy krizantémről sem, mely kabátja gomblyukában ékeskedett. S az ebédhez akkor is frakkban ült, fehér nyakkendővel, ha csupán az ispánja volt nála vendégül.

Kezdetől fogva Matild pártján volt. Ismerte unokáját, azaz nem is akarta ismerni. Az elfajult Lauringen Tódor báró nem is létezett szerinte. S szerette mondani:

- Én vagyok az utolsó Lauringen. Nincs több... nincs... nincs!

Ilyenkor lehajtotta fejét s úgy bámult a semmibe, a horgas orrával, igazi előkelő arcával, mint valami megvénhedt, beteg sas.

Az első este, amikor a két asszony beköszöntött a kastélyba, azzal tüntetett a föl villanyzott házigazda a kedves huga mellett, hogy a környékből nagy és előkelő társaságot hítt meg. A huszárok egész tisztkara, ezredesükkel az élükön, feleségeikkel mind csak fényes keret számba ment, melyben a bájos, elragadó kép maga Matild volt. Az öreg úr minduntalan lelkesedett.

- Én, édes csicsergő madaram! Hát csak kimenekültél annak a vércselelkű fickónak a körmeiből. Hehe! Jól tetted... Ott hagytad!... Mást szeretsz? Na, ne tagadd, ne pirulj! Mindent tudok, mindent bizony! Mulatok is fölségesen, ha eszembe jut, mint hányja magára a keresztet az én ellenfelem, a nagyprépost úr! Hehe! Beléd bolondult az öcsce, az elvált asszonyba... Ez aztán nehéz falat, azt le nem nyeli a szent férfiú!... Úgy kell neki, hadd lássa, hogy a jó Isten is szereti a magasabb tréfákat... És persze szétűzött benneteket, elválasztja a szíveteket... Na, nem soká... nem soká már... csak türelem, édes hugom, türelem! Hehe! Az igaz szerelem még mindig diadalmaskodott... Derék fiú ez a Paál Elemér... Ismerem... Bemutatták egy ízben...

Kedvemre való ember, bár veszedelmes ellenügyvédem... Hej! ha tudná s ha tudná a nagyprépost, ha tudná!...

Elhallgatta a többit. De naponta így enyelgett az öreg úr s egy reggel csak nem tréfált többet.

Ez a halál-eset nagy fordulót rögtönzött.

Harmadnapra, a temetés után, a szomszéd város közjegyzője előtt felbontották az öreg Lauringen báró végrendeletét. Egyetlen cikkelye volt csak s így szólt:

«Minden ingó és ingatlan vagyonomat szeretett rokonomnak, szalárdi Szalárdy Matildnak hagyom, azzal a kikötéssel, hogy házasságra lép Paál Elemér ügyvéd és képviselő úrral, Paál Jeromos nagyprépost ő méltósága általam nagyrabecsült unokaöccsével».

VII.

És elkövetkezett a nap, amikor két gyászruhás hölgy szemközt állt a Káptalan-utca muzeumszerű palotájában a nagypréposttal.

A főpap épp az imént hallgatta meg Elemért, aki férfias nyíltsággal jelentette ki:

- Nem folytathatom a pört saját menyasszonyom ellen!

- Hát már a menyasszonyod? És feleségeddé is teszed. Persze, hisz a báróné csak így juthat az örökségéhez. Jól kieszeltétek!

És özv. Bauerné, a hű testvér és szerető anya öröm és bánat közt hánykódva figyelte őket. Mi lesz a fiával? Túléli-e a testvérbátyja?

Matild előre lépett:

- Ha engem ér a vád -

De Aurélia néni megfogta a kezét:

- Bennünket ér, akik nem másképp ítélünk, mint az ifjúság... Mi csak a lemondást követeljük és nem törődünk a következményekkel.

Paál Jeromos megrezzent, de azt csak a szemei árulták el. Egész nyugodtan szólt:

- A lemondás a legnemesebb érzelem, minden erények királynéja.

Aurélia néni úgy tett, mintha valami távoli emberről volna szó, de özv. Bauerné egyre csak a nagyprépostra nézett.

Már erre Aurélia néni nem fojthatta vissza régóta rejtegetett keservét.

Tán maga sem tudta miért, de beszélnie kellett, kitárnia mindent, ami szívét évtizedeken át betölté... És most, itt, a nagyprépost előtt, akit kérlelni jött.

- Lemondtam én is valamikor... Küzdöttem és leküzdtem mindent. Ó, nekem is volt... nos hát igen, nekem is volt egy Elemérem, ha másképp is hívták.

Megállt és futó pillantást vetett a nagyprépostra... Aztán gyorsan folytatta:

- Régen, nagyon régen... Mindenkinek volt valamikor egy Elemérje... De nem mindenkire mosolyog a boldogság, hogy meg is tarthatja...

Aurélia néni úgy tett, mintha valami távoli emberről volna szó, de özv. Bauerné egyre csak a nagyprépostra nézett.

- Deli ifjú volt, büszke és elszánt... Most is látom úgy, ahogy legelőször láttam... Jurátus volt akkor s első a szabadságharc hősei közt. Csodáltuk őt, amikor az ellenség városunkra rontott és ő fölsietett a nagytemplom tornyába, hogy félreverte a harangokat. Odszólította a fegyverfogható népet a nagy piacra. Az asszonyokat, gyermekeket odagyűjtötte a templomba, hogy biztonságban legyenek... Mindenki őt tekintette vezérének... Háromszor verte vissza az ostromot. S amikor az ellenség mégis elfoglalta a várost, a toronyszobában rejtette el vezér-társait, köztük Ferenc bátyámat. De ő, az elszánt ifju, foglyul esett... Onnan a nagy templomból hurcolták el, hogy hadi törvényszék elé állítsák. Elítélték előbb halálra, aztán kegyelemből, súlyos fogságra...

Matild izgalommal kérdezte:

- Szeretted?

- Ő is szeretett. Büszkének tartott, ám ő még büszkébb volt. Várta, hogy fölbátorítsam... és... én... nem bátorítottam... Miért? Szeszélyből. Ifjúkori bolondságból... Mire hazatért, elszenvedve a fogságot, már férjnél voltam s amikor később találkoztam vele, már mint - Isten szolgáját láttam viszont.

- Förládozta magát miattad, néni!

- Nem beszélünk soha erről, de tudjuk mind a ketten... Házasságom a kötelesség házassága volt mindig. Elhibáztam. Jól van. De hát okultam volna a magam példáján. Ah, meg kellett ismételnem te veled, Matild s férjhez adtalak Tódorhoz, akit nem szeretted... Most szabad vagy, de hol a boldogságod? És hol van annak nyugalma, akit szeretsz? Akik sokat szenvedtek, mint én és... ő, akiről lemondtam: azok a legigazságosabb bírák... Azért jöttem a nagyprépost úrhoz, újból kérve, hogy ne legyen ellenvetése -

Aurélia néni Paál Jeromos felé ment kérő tekintettel. A főpap, ki a mult visszaidézése alatt egész valójában megrendült, hamar leküzdötte igaz érzelmeit. Nem akarta, hogy elárulja egyéni jóindulatát a fiatal pár iránt.

- Ellenvetés? Nem én döntök, hanem az egyház. Amely percben másképp ítélnék, megszűnnék nagyprépost lenni.

Aurélia néni riadtan nézte egykori lovagját. Most zavartan állt, aztán mélyen fösóhajtvá visszavonult. Matildban megint föltámadt a szembeszállás vágya. Gyors elhatározással fordult a főpap felé:

- Én vagyok-e oka, hogy áldatlan a frigyem? És oka-e a nagyprépost úr, noha éppen méltóságod kérte ránk Isten áldását!

- Még nem ért véget a megpróbáltatás!

- Szerencsétlenek lennénk Elemérrel? De hisz ő a nagyprépost úr neveltje. Csak megbízik benne s nem cáfol önmagára!

- Akkor cáfolnék magamra, ha csálhatatlanságomban bíznék. Rosszul neveltem Elemért -

- Ó, hát oly kedves dolog Isten előtt az én első házasságom, mely rettentő átkommá vált?

- A házasság szentség, ne kövess el szentségtörést!

Matild mind erősebben támadt:

- És Lauringen Tódor báró minden gonoszsága, minden hűtlensége, minden házasságtörése -

- Isten sujtoló kezét nem kerüli el, de az egyház nem lát benne okot a bontásra.

- De Elemér jó lesz, Elemér hű marad, Elemér boldoggá tesz majd -

- Sem jószág, sem hűség, sem boldogság nincs ott, hol hazug az alap! És hazugság minden új frigy, míg a régi fönnáll, ez pedig szent és fölbonthatatlan!

Az elvált asszony kétségbeesve fakadt ki:

- Hazugság ez és szent amaz? Ó, hát az ország legnemesebb, legszabadelvűbb főpapja is ennyire rideg?

- Minél jobb a hírünk, annál szigorúbb megítéltetés alá esünk. Attól várják a legridegebb kötelességteljesítést, akitől föltehetik, hogy emberi gyöngeségre is hajló.

- Emberi gyöngeség? A könyörület, az igazság, a megváltás! Minden ami fenkölt, ami magasztos, ami emberi, mind, mind csak gyöngeség?

- Azzá válik rögtön, mihelyt az örök törvényt egyesek javára önzőn kijátszszuk!

Matild szemei már megteltek könnyekkel:

- És vezekeljek tovább is, mint a bűnös, holott nem vétettem? És vezekeljen ő, Elemér, aki szintoly ártatlan? Hát ki ne lázadna föl e rettentő igazságtalanságra?

A nagyprépost fölemelte fejét; de hangja nyugodt maradt:

- Ha ellenem szegültök, utaink szétválnak... Nem én itélek többé, ítéljen az Isten. Ő rá bízom sorsotokat, ő hozzá fogok imádkozni.

Elemér le nem vette szemét Matildról, ki most is reszkető ajakkal kereste a szavakat, de nem talált már egyet sem. Helyette ő fordult a nagybátyjához:

- Isten akarta, hogy föltaláljuk egymás szívét, hogy kiküzdjem szerelmünket -

- Nem kényszerítlek semmire. Azt akartam, hogy férfi légy, erős és hajthatatlan, jellemzilárd és állhatatos... Szépen indultál, s ime az első küzdelem leterít!... Más vágyak, más érzelmek rabja vagy. A szerelem szabadsága, az egyén szabadsága - ezek a te új jelszavaid - mit törődnél a magasabb kötelesség törvényeivel! Nem értjük már egymást, nem szabad megértenünk!... Elveszítelek, de megmarad az egyházam, a templomom... Igen! A viharrongálta templomom: az majd megvigasztal... Szenvedett a város ostromai alatt, miként mindnyájan szenvedtünk; de fönnáll és mentsvár marad, ha te el is kerülöd, amikor új életet akarsz kezdeni. A nagy pört nélküled is megnyerem egyházam számára. És a nagy templom újjáalakítása legyen az engesztelés a te hűtlen elpártolásodért... Övé legyen az örökséged... Övé egyedül! Mert nem csak Isten háza ez a templom, hanem ha kell, újból védőbástyája a hazának, a szabadságnak...

És hirtelen távozott dolgozó-szobájába a nagyprépost.

A többiek elhallgattak. Csak nagy vártatva szólt Aurélia néni:

- Ez ő. Most is a régi. És mintha az orgona szólt volna a nagy templomban.

- Remegett a hangja! - tette hozzá özv. Bauerné. - Fájt neki is, amit mondott. Minden szó... minden szó...

- Rettentő is a helyzete - magyarázgatta Elemér - én mint ügyvéd -

- De hisz ez égbekiáltó! - tört ki most Szalárdy Matild. - Szabad vagyok-e hát? Három ítélet bizonyítja, hogy az vagyok! És én gyöngé voltam, gyáva voltam. Vétkeztem a szívem ellen, mert el akartam hazudni legszentebb érzelmeimet. Itt már az életem fordulója... Elemér! én voltam az, aki kényszeríteni akartalak a hálára... én voltam az, aki mindkettőnk szerelmét föl akartam áldozni a kötelességért, most már én követelem, hogy válassz, Elemér! Igen válassz a hála és szerelem közt!

Paál Elemér kiterjesztette karjait.

- Matild!

S míg átölelve tartották egymást, a szoba másik sarkában Aurélia néni könnyezve hajtotta fejét a sírva fakadó özvegy Bauerné vállára.

*

Új élet útjára indult egy boldog házaspár. A Budapestre készülő gyorsvonathoz vitte őket a hintó.

A Káptalan-utcán áthaladva, boldogságtól ragyogó szemeik mégis elborultak, amint az üveg-festményektől tarka, magas ablaknál egy büszke ősz embert láttak. Klasszikus, kaméa-vonású arca, nyugodt, bölcs szemeivel rájuk meredt, de meg nem rándult.

Mintha csak látomány lett volna, föltűnt - el is tűnt.

Amint megfordult az ősz ember s tekintete az íróasztalán heverő aktacsomóra esett: mégis reszketni kezdett a keze s azt se tudta miért, de ököltre csukódott, igaz, hogy szeliden, megadón, s hogy reszketését meggátolja, rajtapihentette az iratcsomón. Aztán mintha halkan rebegte volna:

- Kötelesség...

A TITOK.

I.

A férj már néhány nap óta lázas izgatottsággal nézte, fürkészte fiatal feleségét. Az öldöklő gyanu mind erősebben markolt a szívébe, többé nem használt a józan ítélet, mely néha még tiltakozott az ellen, hogy Ida hűtlen tudna lenni.

Szántó Andor másodszor is megházasodott. Kis árvája, a beteges Klárika, annyiszor emlegette előtte Idát, annyira ragaszkodott a jószívű, nemeslelkű nénihez, hogy az apa utóbb már el se képzelhette gyermekét a második anyja nélkül.

- Az elhalt feleségem legjobb barátnéja voltál, édes Ida! Tudom, szeretett téged, tán jobban, mint engem..

- Ugyan, Andor, ne vétkezz a halott ellen - tiltakozott Ida.

- Nem vétkezem, hisz az igazságot mondom. Szerelemből vettem el Cecilt; rajongó áhitattal csüggttem rajta; az életemet édesítette meg, amíg mellettem volt. De éreztem mindig, hogy szerelmem nem lesz eléggé erős, amikor szembe kell szállnia a halállal, mely elragadja tőlem az imádott asszonyt.

- Most is csak neki élsz, Andor?

A férj nem rezzent meg. Hidegen felelt:

- Csak a barátságomat adhatom neked, Ida. Inkább az árvám anyja légy, mint hitvesem. Akarsz-e így hozzám jönni?

- Akarok!

Nem habozott egy percre sem Ida. Hisz ott ült mellettük Klárika a divánon és Ida éppen a gyermek szép szőke fejére tette kezét. De rá emelte szemét Andorra; hosszan rajta nyugtatta tekintetét. És mintha magában rebegte volna: «Ó, te szegény ember, ha tudnád, mint szeretlek, ha tudnád, mennyire a szívemen hordom a te sorsodat!» És titokban hálát ad az Istennek, hogy felesége lehet annak, akit már akkor imádott, amikor Cecil még élt...

Így szövődött, így kötődött meg az új frigy. Akkor nem hitte Szántó Andor, hogy pokollá válhatik rá nézve ez a második házasság.

Az első esztendőben az új asszony új rendet hozott a házba... Gondos hitves, gondos anya, senkisémet tagadhatja. Szántó Andornak soha jobb dolga nem volt, mint most, amikor ilyen példásan viszik a háztartását. Az előbbi beteges asszony ezer gondot okozott az önfeláldozó férjnek, most csupa vidámság, csupa öröm lehetne az otthona, ha egy idő óta az a rettenetes gyanú nem kínozná.

Még az sem nyugtatja meg, hogy a kis Klárika pompás fejlődésnek indult. Kinek az érdeme ez? Ki másé, mint Idáé. Akárcsak az ő édes gyermeke volna a bájos baba.

De Andort ez a gondolat is fölháborítja. Ha csalódott volna? Ha ez az asszony gonosz és nem méltó rá, hogy ennek az ártatlan angyalnak az őrzője legyen? Ha le kell álcáznia őt?

Hányódott a lelke Andornak. És türelmetlenül nézett az ajtóra. Mikor nyílik már, hogy újabb hírt kapjon a titkolódzó asszonyról. Hol késik az a kertész, aki a kém szerepére vállalkozott?

II.

Kopogtatás hallatszott s utána fontoskodva lépett be a torzonborz szakállú, öreg Gergely. Sapkáját már a pitvarban levette s a zekéje zsebébe gyurta, a pipáját is kivette a szájából; rácszetintette a réz kupakot s háta mögé tartva, úgy állt meg az ajtó közelében.

- Szólj már no! - rivalt rá izgatottan Andor. Mit tudtál meg?

- Ma este! A szőlőben... Az alsó présházban hét óra előtt ott lesz az az ur... És oda ígérkezett a... a...

- A nagyságos asszony?

- Igenis. Bocsánatot kérek... Hej, nem hittem volna, nagyságos ur, nem hittem volna...

- Hallgass! Elég! - Hat órákor légy kész. Várj a puskáddal a szérüskertnél... Duplára töltsd meg. Addig pedig szót se! Mehetsz!

Andor ledőlt a divánra. Hát ennyire jutott! Hűtlen lett a halotthoz, mással lépett ismét oltár elé... És most azt a nevet, melyet Cecil viselt, az ő becsületes nevét meggyalázza Ida!

Volt egy Szántó Andorné, akit a női magasztosság példaképének ismert mindenki, aki előtt leborult a férj és leborult a ház minden vendége... És van most egy Szántó Andorné, aki már az első esztendőben a szégyen posványába merült, aki rútul visszaél a férj bizalmával - ő, az elhunyt legjobb barátnéja!...

Azt hitte, megfulad Andor. Harag, boszu rohanta meg. Keze ökölbe szorult és fölugrott, hogy az ablakhoz rohanjon, melyet fölszakított, levegő után kapkodva. Mily édes lesz a megtorlás!

De aztán elgondolta, mily nehéz helyzetbe juttatta Idát. Pusztá barátságot adott, holott az üde, a deli, a vidám lány szerelmet, szenvedélyt várt...

Ah! hát ezt a szenvedélyt, ezt élvezi most más!... De ki? Ki az az ember, akivel le kell számolnia? Ma este, ma este! És Andor sorba vette ismerőseit: ki is lehet?

Csak egy férfival érintkezett Ida gyakrabban. A bánatos Kelecsényi Elek, akit Hamletnek csufolt a világ, ez ugyan nem veszedelmes vetélytárs. Mindig olyan sápadt, buskomor, majd meg csufondáros. Különben, hogy is gyanakodhatnak rá Andor, hisz a meghasonlott lovag Amerikába készül, hogy új életet kezdjen az új világban. Már Cecil hányszor pirongatta miatta és vígasztalta a kétségbeesettet... Most az a különc ember: ez legyen előtte gyanús? Igaz, hogy hónapok óta csak ritkán jön és csak akkor, ha ő, a házigazda nincs odahaza...

III.

Így telt el az idő s jóval hét óra előtt Szántó Andor, puskával a vállán, már ott állt a szérüskertnél, ahol Gergely, a kertész várakozott.

Ida már délután befogatott, hogy a szomszéd faluba kocsikázzék látogatóba. Magával vitte Klárikát is... És mégis rosszban járhat?

Mindezt újra átgondolta Andor s ráförmedt a kertészre:

- Te! Ha hazudtál, ha elhamarkodva ítélteél, ha félrevezettél...

- Sülyedjek el! A saját fülemmel hallottam. Összebeszéltek...

- És Kelecsényi Elek volt?

Olyanfélének látszott az az úr...

Meleg, tikkasztó augusztusi est volt. - Andor nekiindult a szőlőhegyre vezető ösvényen, utána Gergely baktatott. A gyalogút meredek, de rövidebb, mint az, amelyen a szekerek, nagyot kerülve, fölmennek a présházhoz.

Amint közel értek az épülethez: hintót és egy hátraslovat pillantottak meg. A nagy diófa alatt, közel a tornáchoz a padon Kelecsényi Elek ült, aki ölében tartotta a kis Klárikát, míg Ida mellettük állt és nézte őket.

Andorban fölforrt az indulat, vészes és pusztító.

- Tedd le a gyermekemet! - kiáltott a csoport felé. - Tedd le, mert lelőlek!

- Égi irgalmasság! - sikoltott Ida és két kezét kitarva, saját testével védeni sietett a padon ülőket.

- Mindent tudok! Hűtlen barát, becstelen asszony! Itt a leszámolás órája!

Kelecsényi Elek felszökött helyéről. A kis Klárát még most sem eresztette el.

- Becstelen? Ő?

Ida összetett kézzel rimázkodott:

- Ne szóljon! Ne! Ne!

De már akkor kirántotta vetélytársa karjaiból Andor a kis lánykát, aki sírva fakadt az ijedelemtől.

- Az életeddel tartozol nekem! Az is hitvány ár lesz a becsületedemért!

Kelecsényi Elek nyugodtan szólt:

- Rendelkezésedre állok...

És távozott a paripán, melyre sietve felszökött.

Andor a következő percben gavallérosan beemelte Idát a hintóba. Aztán ölbe vette a kis Klárikát és ő is beült a kocsiba.

- Majd otthon! Még ma elhagyja a házat! - sziszegte aztán felesége felé.

Amint hazaérkeztek, Andor szó nélkül a saját hálósobájába vitte a kis lánykáját. Többé nem szabad látnia a hűtlen mostohaanyát. Vacsoráját is a hálósobába hozatta.

De amint kiadta a parancsot: az öreg Gergely kertész lihegve sietett be s névjegyet adott át Andornak. Csak e néhány szó volt rajta:

«Szerencsétlen barátom! Ida *ártatlan*, de Klárika *az én gyermekem*. Ez a titok az én boldogtalanságom. Ida most már elmondhat mindent, ne tetézzük a rosszat. Én ez órában elutazom örökre!»

*

...Már hajnal felé járt az idő. Az égalj pirja bekandikált az ablakon.

És Idát még mindig faggatta Andor:

- Tudtál róla? Tudtál Cecil hűtlenségéről és hallgattál?

- Aki mitsem tud: az a boldog...

- És hozzám jöttél feleségül, a megcsalthoz!

- Kárpótolni akartalak.

- És nem vádoltad a csalfa asszonyt...
 - A halál: maga a bocsánat, az engesztelés.
 - Megbocsátasz-e, Ida?
 - Szeressük együtt a kis árvát. Mert most igazán az.
- És utána szótlánul nézték - átölelve egymást - a kis Klárát.

VEZEKLÉS.

I.

Az öreg Salgó Tamás-t voltaképp helytelenül hívták «öreg»-nek. Semmiféle fiát nem ismerték, aki szintén Salgó Tamás lett volna. Ő maga pedig nem volt több negyvenkét évesnél; ezt se vallotta be senkinek. Csak a műtermében, munka közt, amikor a nagy agyag-szobrokat mintázta, vagy kalapáccsal és vésővel kezében végső simításait végezte egy-egy márvány-alakon: ilyenkor látszott meg rajta, hogy megette kenyere javát. De az utcán és társaságban maga volt az örök ifjúság.

Mégis rajta száradt az «öreg» elnevezés, mivel hogy igen komolyan gondolkozott a művészetéről és az életről. Már a tekintélye miatt is öregnek hitta mindenki, aztán a szeretet és a tisztelet is ebben a jelzőben kívánt megnyilatkozni.

Legrégibb barátai is, mint különcködő vonást emlegették róla, hogy ő, aki a szerelmi epedést, a gyöngéd odaadást annyi szép női alakjában megörökítette, soha szerelemről nem beszélt és mások szívdolgaival se törődött. És tanítványai sokszor suttogták maguk közt:

- Ugyan mi lehet az oka? Hátha valami nagy csalódás érte valamikor az «öreg»-et?

Titok szövődött Salgó Tamás körül. Ez a titok a művész multját s egész egyéniségét csak annál érdekesebbé tette.

Szerette ifjabb társait, mindeniket segítette tanácscsal, sőt áldozatokkal is. Tanítványait úgy szerette, mintha saját édes fiai lettek volna. És önzetlensége nem ismert határt, amikor valamely kiválóbb tehetséget sikerhez kellett juttatni.

A városliget közelében állt a műterme. Három-négy helyisége is volt, s akinek megtagadta a sors, hogy födél alá juthasson: azt ő szívesen befogadta a házába, amíg zöld ágra vergődhetett.

Senki se csudálkozott, ha idegenből is hozott egy-egy tanítványt. Társai mosolyogtak ez idealizmusán, a mérgesebbek hóbortnak is nevezték ezt a buzgalmát; de már el se képzelhették ilyen szeszélyei nélkül.

Mégis feltűnést keltett, amikor egy tavaszi napon egy magas, fekete fürtű római ifjúval érkezett meg. Mert minden évben elment Rómába, ha csak két-három hétre is, hogy teleszívja magát a mosolygóbb ég minden varázsával és újult erővel törjön mind magasabbra a művészi alkotásban.

A tanítványok és a kollegák kíváncsian tudakolták: ki ez a fiatal olasz? A neve: Tomaso Neri; tehetsége pedig - na hiszen volt ámulás, amikor mindjárt az első napon neki látott az ifjú idegen és egy mellszobrot kezdett mintázni. A képviselőház egy híres szónokának vonásait gyúrta agyagból. Ott ült előtte a honatya, akit jól megnézett s akinek jelleméről az öreg Salgó Tamás elmondta a legszükségesebbet neki. Ezt a jellemet, ezt a szónoki lángeszűséget, ezt az államférfiúi kiválóságot bámulatos erővel és biztonsággal fejezte ki a fiatal művész.

Egész szenzáció kerekedett az új jövevény első munkája nyomában.

És a mester örült, hogy ilyen jeles tanítványt hozott magával.

De multak a hetek és hónapok, anélkül, hogy Tomaso Neri-ről többet megtudott volna a művésztelep, mint amennyit Salgó Tamás az első napon elmondott a vendégéről.

II.

A művésztelepen valóságos meglepetést keltett az a hír, hogy a mester házasodni készül.

- Ismeritek a menyasszonyát? Milyen? gazdag? szegény? Fiatal vagy ő hozzá való, az «öreg»-hez?

A sok kérdés csakúgy rajzott. Mindenki kíváncsi volt, mikép is esett ez a csoda, hogy Salgó Tamás a szerelemre adja a fejét.

- Ej no, régi dolog ez már! - sietett a fölvilágosítással a műterem közkedvelt szolgája. - A mester már két év óta ismeri Gábos Teréz kisasszonyt, a gazdag Gábos István ezredesnek a leányát. Minden héten kétszer-háromszor ott volt látogatóban náluk, csakhogy titkolta. De most már asszonyt kapunk a házhoz.

Még nem történt meg a hivatalos eljegyzés, de az ezredes úr és szép leánya már eljártak a műterembe. Salgó Tamás most fejezi be a Rákóczi emléksobrát; ezt nézi olyan lelkesen a menyasszonya.

Teréz kisasszony gyöngéd termetű, karcsú, rozsdaszín-hajú, feltűnően halavány és igen okos nézésű lány. A haja valóságos csoda. Rengeteg sűrű és tömött. Néha két nagy fonatban viseli, leeresztve, mert oly nehéz, hogy minduntalan fejfájást okoz neki. Sokszor egészen kibontva viseli odahaza s ilyenkor egész sátozt alkot körülötte. A színe is feltűnő és változó. Majd vöröss sárga, majd vöröss barna. És foszforizál, ha a napsugár esik rá.

Tomaso Neri egy nap csodálkozva nézte a mester menyasszonyának ezt a páratlan díszét.

- Milyen modell! - kiáltott föl elragadtatva.

- Még engem soha se mintáztott a mester, elhiszi? - szólt a lány. - Nem csúnya dolog ez? - tette hozzá kacér mosolylyal. - És ugyan mihez volnék én jó modellnek? - kérdezte aztán mosolyogva.

A fiatal szobrász annyira rajta felejtette tekintetét a lányon, hogy késett válaszolni, mire Teréz a szeme közé nevetett...

- Van egy ábrándos tervem - mondta aztán a fiatal művész. - Szeretnék egy lányt megörökíteni, akit a «Lemondás» szobrának mintáznék.

- S én bennem találta föl az eszményképét? Én bennem, ki menyasszony vagyok?

- Már az? - kérdezte élesen, szinte ijedten Tomaso.

- Holnapután lesz a kézfogónk! Hát titkolta a mester? Remélem ön is ott lesz a vendégeink közt?

E percben odalépett Salgó Tamás. Máskor komoly, hideg tekintetű arca most sugárzott az örömtől, a boldogságtól. Látszott rajta, hogy a szerelem minden édes vágya, minden hitegető mámora járja át nemes szívét. Oly daliás, oly imponáló volt az «öreg» ez időben és olyan fiatalnak nézte mindenki.

- Jöjjön, jöjjön, kedves mester; incselkedett a lány. Most hallom, hogy Tomaso Neri úr nem is tudja: milyen házi ünnepünk lesz holnapután. Meghívtam őt is...

- És ő köszönettel fogadja a meghívást és meg is fog jelenni.

A mester mosolyogva mondta ezt. És mosolygott akkor is, mikor Teréz kérte: engedje meg az ifjúnak, hogy megkezdhesse a «Lemondás» szobrát...

E naptól fogva mind sűrűbben eljött Teréz, hogy buzgón üljön modell gyanánt. Ugyanegy teremben dolgozott az «öreg» és a fiatal művész. És a lány magas emelvényén nap-nap után

nézhetette mind a kettőt. Ujján már ott csillogott a jeggyűrű; de ő arra nem gondolt. Elmerengett, elábrándozott. Azután rajta felejtette tekintetét Tomaso érdekes fején. Utána a szintoly érdekes, imponáló Salgó Tamás vonásait figyelte... Hallgatott... De lelkét lassankint valami meg nem nevezhető szorongás fogta el...

Mi bántotta? Mi ejthette gondolkodóba? Mitől félt, amikor olyan boldognak érezte magát?

Nem tudott rá felelni. De minél többször ült ott a pódiumon és újra meg újra összehasonlította a két művészt: annál szomorúbb lett. Tomaso, az ifjuság, az erő, a szépség; Salgó Tamás a dicsőség, a gazdagság, az érdem...

És a «Lemondás» szobra olyan lassan készült... oly igen lassan...

Egy este Teréz leomlott apja, a meglepett Gábor István ezredes előtt és zokogva kiáltott fel:

- Atyám, nem megyek többé a műterembe! Nem megyek!... Nem, nem!

III.

Csak néhány nap múlva állított be az ezredes úr Salgó Tamáshoz.

- Kedves vőm, nem mondanád meg, kicsoda-micsoda voltakép ez a Tomaso Neri?

A mester hideg tekintettel vizsgálta leendő apósát. Nem tudta, mért kérdezi ezt hirtelen tőle. De aztán sejteni kezdte és merészen neki vágott, hogy őszinte vallomással hozza helyre azt, amit eddig elmulasztott. Előbb azonban egy kényes kérdést vetett föl:

- Azt hiszed, ugye, kedves após, hogy a saját fiam? Meglehet, hogy az.

- A te fiad? - kiáltott föl rendkívül meglepetve az ezredes - Erről mit sem szóltál nekünk...

- Hallgass meg. Ismétlem, hogy meglehet. De tán csalódom, azért nem is állítom határozottan. Szólni is, azért nem szóltam, mert nem vagyok biztos benne. Van nap, a mikor úgy nézek erre a fiúra, mint a saját véremre; máskor elfog a kétség és nevetek a nagy szeretetem fölött...

- De hát kinek a gyermeke?

- Az anyját szerettem... Szép, ó, de milyen szép, milyen elragadóan szép volt. Viszont is szeretett... Boldogok voltunk ott Rómában... Fiatalkori szerelmem... Az első, az önfelelt - azt hittem, az utolsó is lesz, amíg a te leányodat nem láttam...

- Tovább! tovább!

- Azt hittem, egészen az enyém... És boldog voltam, amikor megtudtam, hogy apa leszek... De alig egy hétre rá: rettentő csalódás ért... Mint a villámcsapás zúdult rám a suttogva terjesztett pletyka, hogy a lány, mint afféle könnyű szívű énekesnő, mást is boldogít a kegyével. Egy bitang németet... Sőt előbb volt ezé a másé, mint az enyém... Utána jártam, lesben álltam és meggyőződtem mindenről... Mi mást tehettem, mint hogy szakítottam a hűtelennel...

- S a gyermek?

- Volt okom hinni, hogy azé a másiké! Egy semmiházi, kontár emberé! A művész nevet csak bitorolta, mert soha jóra való szobrot nem alkotott. Silány lelkű gaz, aki uraskodott, mert pénze volt és feldúlta üdvömet. Elutaztam, de előbb bevertem a fejét a léhűtő fickónak... Amily nyomorultan kezdte a viszonyt, oly cudarul végezte. Elhagyta a lányt és soha többet nem hallottam róla... A lány anya lett. Nyomorba jutott... s ez volt az én elégtételem... Soká nem hallottam róla, sem a fiáról... De egy izben betoppant hozzám a fölserdült Tomaso...

Levelet hozott az anyjától, aki halálos ágyán adta neki az írást... Ebben a levélben a boldogtalan anya lelkekre köti a fia sorsát...

- Úgy hát mégis a tied?...

- Az anyja nem mondja. Azt írja erre nézve: «Nem akarom rád erőszakolni Tomasot... hiába állítanám, hogy a tied... ha a saját véred meg nem mozdul a láttára... ha a lelkiismereted nem győz meg... ha a szived nem sugja: te vagy az apja... akkor az én vallomásom mind, mind hazugság lenne!»

Az ezredes tekintete elborult... Nem ezeket remélte ő hallani... Másért jött ma a leendő vejéhez... Aggódott Teréz miatt, aki néhány hét alatt egészen megváltozott... A daliás, fiatal művészszel nap-nap után együtt volt: s ez az együttlét most végzetessé válhatik...

Habozott az ezredes: vajjon megmondjon-e mindent. Ismét kérdést intézett előbb:

- És mit súg a szived? A fiadnak tartod őt? Érzed-e, hogy a tied?

- Naponta számon kérem magamtól mindazt, amit érzek... és még sem bírok felelni a saját kérdéseimre. De még kell jönnie egy órának, amikor tisztán fogok látni...

Az ezredes úgy érezte, hogy ez az óra itt van... Még sem tárta föl azt, amit tudott és távozott.

IV.

Tomaso Neri egyre sápadtabb lett, egyre fogyott...

- Mi lelt? - kérdezte a mester. - Megelégedted a budapesti zord éghajlatot...?

- Ereszszen vissza Rómába, édes mester - esengett a fiú. - Ott most meleg van, a farsangi nép az utcán dalol, ott majd meggyógyulok, vagy meghalok, de legalább a hazámban halok meg.

- Mehetsz, de én is megyek... És velünk jön Teréz is. Csak várd meg az esküvőt... Egy hét múlva megtartjuk... Azután indulunk hármásban...

- Nem, nem! Előbb megyek. Még ma, most, ez órában!

És Tomaso kirohant a műteremből...

Este sem tért vissza... Hajnalban sem került elő. Egész éjjel kereste és kerestette Salgó Tamás. Rettentő világos lett előtte minden... A bolondos fiú szereti Terézt, szereti a más menyasszonyát... a jóltevőjének leendő feleségét... s ez a jóltevő társ maga az apa...

Ó, hát ezért oly beteg Tomaso... És most elrohant, vissza sem jő... tán már halott is... Megölte magát...

Ez a gondolat iszonyu félelemmel támadt az «öreg» mesterre. Kétségbeesés fogta el s míg kinlódott az ifjú sorsa miatt, riadtan figyelte önmagát: vajjon nem-e az apa az, aki így csüng azon a fiatal életen?...

Végre rátalált... Erőszakkal vitte haza a műterembe és vallatóra fogta:

- Öntsd ki a szivedet! Mi bánt? mi lelt?

- Semmi. Csak mehessek innen! Minél messzebbre...

Salgó Tamás hamar belátta, hogy az ifjú el nem árulja magát, sem azt, akit szeret. Azért hát vádolni kezdte.

- Ez hát a hála! Mindent tudok. Elcsavartad annak a leánynak a fejét, aki az én menyasszonyom...

- Bűnös vagyok! - kiáltott most már Tomaso. - De csak én vagyok az. Csak én! Szeretem Terézt, de...

- Megvallottad neki?

- Ó, hát mertem-e volna? hisz oly nyomorult, oly hálátlan vagyok ön iránt, mester... Szeretném az életemet föláldozni, csak önt lássam boldognak. Én? Én egész életemben félárva voltam, majd egész árva és szegény, amilyen egy apa nélküli fattyú... Jól teszi, ha megvet, jól teszi... megvetette anyámat is...

- Te tudod?

- Mindent tudok! Azt is, hogy annak a gaznak a fiának hisz ön, annak a léhának, aki akkor az ön útjába állt, aki az én szegény, hiú anyámat elámolította, aki boldogtalanná tette őt is, önt is, engemet is... mindhármunkat... Látja, hogy mindent elmondott anyám... sokszor, nagyon sokszor. Azt is, hogy önnek a fia vagyok. De én nem koldulok apai szeretetet... most már nem! Most csak halni szeretnék, önért mester, akinek az életemet köszönöm. Mi mással tehetem jóvá azt, hogy szemet mertem emelni Terézre... Ah, vezeklés volt e szerelem, vezeklés, mert csak kint okozott... Anyám is vezeklett, amiért engem szült, én folytatam a bűnhődését. Ha átok az életem: hadd engeszteljem ki a sorsot.

Megrendülve állt ott Salgó Tamás. Ez a fiú mindent tudott és hallgatott éveken át. Mellette volt éjjel-nappal és túrt és szenvedett... De hátha ámtíják most is?... Bátortalanul kockáztatta a gyanút:

- Tomaso! Nincs egy vonás rajtad, mely rám emlékeztetne... nincs egy csöpp hasonlatosság... anyádra ütöttél.

- Arra, igen! Az ő szenvedésteljes arca az én arcom... Ó, de kitől örököltem volna a művészetemet? Tán attól a...

- Ne tovább! Az a silány kontár, az ugyan ne jusson eszedbe...

- Megörjít e titok... mester, a születésem titka. De ha van bennem tehetség, ha van egy csilláma bennem az isteni szikrának - azt csak öntől kaphattam... Ám tagadjon meg, én apámnak ismerem, apám gyanánt tisztelem... Azért hadd fussak, hadd felejtsek örökre!

Már újból rohanni akart, de ezúttal két erős kar tárult eléje és a következő pillanatban zokogva borult reá a mester.

- Fiam, egyetlen édes fiam!

- Apám! Én jó apám!

Az ajtó tárult. Ott állt a küszöbön Teréz és az ezredes.

Három hétre rá Tomaso és Teréz az oltár előtt álltak és az esküvő után ketten utaztak az örök városba.

Így vesztette el az öreg Salgó Tamás a menyasszonyát s kapott helyette egy fiut.

ZSOLDOS PAPA FIA.

I.

A Tatár-utcában bizonyára nagyobb, csinosabb vendéglő is volt, mint Zsoldos uramé, de azért szívesebben eljártunk hozzá, mint bármely más helyiségbe.

Alacsony, füstös két szobából állt az egész. Az első, ahol vörös és kék asztalkendők tarkállottak, kocsisok, ágensek, hordárok - no, meg kosaras asszonyok sűrűn betértek egy-egy pohár borra. Ez jó jel. Csak ott van jó, hamisítatlan ital, ahová a bérkocsisok betérnek.

A belső, nagyobbik szoba, az «étterem» elnevezéssel kérkedett. Itt, a fehér abrosz világában: az egyetemi hallgatók, a kisebb hivatalnokok, aztán a bohém-népség hősei találkoztak délből, este.

Akkor még titánok voltunk, kik most a higgadt urat vagyunk kénytelenek adni; ráta az a néhány ősz szál a bajszunkban. De még mindig szívesen visszaemlékezünk a vidám és bohó korszak verőfényes napjaira. Mennyire szerettük, becsültük mindnyájan Zsoldos papát, aki részt vett mulatságainkban és úgy viselte gondunkat, mint valami gyám.

- Hej, szeretem az ifjúságot! - szokta mondani. - Csak lelkesedjenek, csak törjenek nagyra. Tudom: önök Magyarország jövője! Innen, az én szerény korcsmámból indul ki a haza dicsősége!

Ilyenkor mindig kocintott velünk és amikor letette a poharat, láttuk, hogy szemei megnedvednek.

A bohémek lázasan szótték az ábrándos, nagy terveket. A költők, a drámaírók, a regényírók, a festők, a szobrászok, a színművészek: mind, mind a dicsőség után áhitoztak. És Zsoldos papa apróra tudta: ki mivel foglalkozik, mit alkot, mivel készül ostromolni a hazai Olimpust.

Egy nap aztán titokteljesen mosolygott a gazda:

- Hehe! Csak zeneköltő nincsen közöttük! Nem teljes a kompánia, amíg nem lesz itt a - fiam!

- A fia?

- Hát van fia?

- Hol? merre?

S a kíváncsi bohémek mind feléje fordultak. Hisz eddig semmit se szólt Zsoldos papa, hogy a feleségén kívül más valakije is van. Most büszkén hozzátette:

- Igenis, a fiam! Az én Imre fiam! Persze nem hallották még a hírét, de majd meghallják! Ugy ám! Hires lesz a Zsoldos Imre neve.

- De hát miket ír?

- Miket? Hohó! Meg fogják még tudni! Hát komponál, barátaim. A legszebb nótákat, de nem ám afféle cigányos muzsikát, hanem magasabb dolgokat, de milyen finomakat!

- Miért titkolta eddig? Mi oka van rá?

Zsoldos papa zavartan meredt ránk, de aztán hirtelen peregni kezdett a nyelve:

- Titkoltam? Én? És hogy okom volna? Ej no! Szó sincs róla! Csak a feleségem előtt nem akarom említeni. Szegényke mindig sír, ha eszébe juttatom a fiut, mert... akarata ellen elutazott...

- Hova? Hol van?

- Külföldre ment. Tetszik tudni, ott jobban élhet a művészetének. Itt ugyan sohasem írhatna operát.

- Ah! operát? No lám! operát?

A fiatalság egész kórusban zengte a meglepetés szavait. Zsoldos papa pedig nekibuzdult:

- Milyen boldog vagyok! A legboldogabb apa! De sok pénzembe is került a fiú taníttatása, neveltetése. Nem kiméltem semmit, magamat sem! S ha ismernék, milyen derék ifjú. Szép, karcsú, intelligens - olyan ám, mint valami mágnás. A legdrágább ruhákat viseli. De nem csoda, mindig előkelő társaságban forgolódott. Csupa úri barátja van. Kérem, az én szerény hajlékomban alig merem fogadni. De azért csöppet sem büszke. Nem nézi le az apját azért, hogy csak korcsmáros. Igaz, valamikor más voltam... Földbirtokos, igen. És amikor tönkre jutottam - tetszik tudni: a rossz termés, az uzsora... Eh! Jól van! Kihevertem... Mégis itt vagyok. Nos hát, amikor tönkre jutottam, akkor ezt a korcsmát is csak a fiam kedvéért nyitottam, hadd keressek valamit, amivel segíthetem a fényes pályáján... Azaz most már nem is szorul rám. Hohó! Most már ő is szerez, annyi, de annyi, hogy még ő küld nekem a fölöslegéből... Ó, milyen boldog apa is vagyok, milyen boldog!

- Éljen Zsoldos papa! Éljen a fia! Éljen Zsoldos Imre, a nagy zeneköltő! Éljen!

És addig koccintottunk, addig ölelgettük a gazdánkat, amíg az öreg sírva nem fakadt. Az öröm, a boldogság egészen elérzékenyítette. S ettől a naptól fogva türelmetlenül vártuk a titántársunkat. Mint fogjuk ünnepelni!

II.

Néhány hét mult el. Zsoldos papa többé nem szólt a fiáról. Sőt másnap, a mámor elmúltával, úgy tetszett mindnyájunknak, mintha röstelné a nagy elérzékenyedést. Napokra rá mégis szóba hoztuk előtte «a magyar opera újjáalkotójá»-nak nevét, leendő dicsőségét. S ekkor ki-düllesztette mellét a gazda és büszkén mondta:

- Csak gúnyolódjanak! Minden álmom teljesülni fog. Már útban is van a fiam... Nemsokára üdvözljük őt. Az lesz aztán a lakoma!

Egy borús őszi délutánon harmadmagammal ögyelegtem az utcán. A világfájdalmas ifjak közös nyavalyája bántott bennünket: semmi kedvünk sem volt a munkára... de még az élethez sem. Aztán eső kerekedett... Mit tegyen ilyenkor az ember? Hát bemenekültünk Zsoldos papa vendéglőjébe.

Abban az órában a vörös-kék abroszos szobában egész csomó futóvendég szokott időzni, míg az «étterem»-ben egy árva lélek sincs. Bevonultunk a kályha mellé, a meghitt sarokba.

- Hol a gazda? Hol van Zsoldos papa?

Az egy szál pincér, ki télen is szeplős volt s azért rizsporozta az ábrázatját: abbahagyta rémregénye olvasását s elmondta, hogy Zsoldos papa Budafokra rándult, a boros pincéjébe és csak estére, vacsora idején tér vissza.

Hozattunk bort és szivart s a titánok triumvirátusa csöndesen mulatni kezdett. Ürítgettük a poharakat és fújtuk a füstkarikákat a menyezet felé.

- Hát csak nem jött meg a híres Zsoldos Imre! - szólt végre az egyik pajtás. - Már igazán kíváncsivá tett az apja.

- De milyen hiú az öreg a csemetéjére - nevetett a másik.

- Elbujhatunk, ha majd közénk terem, ha ugyan lealázkodik hozzánk - epéskedett a harmadik.

Aztán más tárgyra tértünk át. Egyszerre éles, rikoltó hang ütötte meg fülünket. A szomszéd lakószobát csak egy elfüggönyözött üvegajtó választotta el a mi éttermünktől. Ha odabenn kissé hangosabb szó esett, tisztán hallhattunk mindent.

A rikoltó hangról azonnal ráismertünk Zsoldosné asszonyra, mert ő volt, aki lármázott odabenn. Mindahárman figyelni kezdtünk.

- Már megint itt vagy? Te gézengúz, te naplopó, te szégyenfoltja a családnak!

- Pénzt adj, anyám! Pénzt!

- Hol kóboroltál megint fél esztendeig?

A fiú - mert senki más nem lehetett - halkabban mondta:

- Ne kiabálj! Meghallják odaát.

- Itt senki sincs! Beszélek. De azt se bánom, ha hallják. Hol csatangoltál? Meg mered-e mondani?

- Külföldön jártam. Tanultam...

- Az ám! Börtönben ültél. Igen, tudom én! Csaltál és bepöröltek. Elcsuktak. Csak rád kell nézni! Milyen színben vagy! Istenem, milyen színben! A börtön levegője sápadttá tett!

- Eh, ne darálj! Adj pénzt, anyám! Nem mehetek addig emberek közé.

- Kártyázni akarsz újra? Mert más foglalkozásod nincs is! Te istentelen, gonosz fiú! Atyád miattad jutott tönkre. A te váltóadósságaid, a te pazarlásod vitte el a birtokot. Mindent pénzzé tettünk, hogy megmentsünk.

- Hát, tán azt akartad volna, hogy agyonlőjjem magam? Persze! Halálom árán mindent megbocsátottál volna.

- Jobb is lenne, ha ott feküdnél a temetőben! Ó, Istenem, Istenem!

És az anya, a szenvedő, a kétségbeesett anya zokogni kezdett.

A fiú darabig várt, föl s alá járva, aztán újra kifakadt:

- Hát lesz-e pénz vagy nem?

Az anya fuldokló hangon rebegte:

- Nincs már! Tele vagyunk adóssággal! Már a mészáros, a pék, a sörgyár se akar hitelezni. Amit naponta beveszünk: abból még mindig a te adósságaidat törlesztjük. Elvállaltuk: és apád becsületes ember. Szegény, ha tudnád, mint gyötrődik... mint fárad reggeltől napestig!... Most is Budafokon jár, hogy hitelre bort kapjon. Meglested az alkalmat, amikor nincs itt, ugy-e? Be se mered tenni a lábadat ide, ha itthon van. Hordd el magad!

- De anyám! Nem ettem három nap óta meleget.

- Nem ettél? Teremtő atyám!

Milyen szeliddé, milyen résztvevővé vált egyszeribe a szegény anya hangja.

- Nem ettél? - ismételte jajgatva. - Jer hát, jer, te boldogtalan gyermekem! Adok hamar valamit és siess, amíg apád meg nem jön... Van jó friss paprikás-csirke. Finom. Legalább jóllakol... Csak az öreg meg ne lásson! Félek, a szíve törik meg, ha így talál... Ó, könyörülj rajtunk, Imre. Aztán, nesze itt van öt forint... Nincs több... Nincs!

Megdöbbenve hallottuk a családi tragédiát... Az anya kiment... A fiu fütyörészni kezdett. Valami eddig ismeretlen, elég csinos dallamot...

- Ahá! Ez az új, a híres, a korszakalkotó operájából való! - szólt egyikünk cinikusan.

Aztán léptek hallatszottak... Bizonyosan az apa jön... Egymásra néztünk s a pincérnek intve távoztunk a vendéglőből...

III.

Este Zsoldos papa mosolyogva jött ismét közénk.

- Nos, titán urak? Hehe! Csak jó az új borom? Vettem száz akót készpénzen. Ezzel ünnepeljük majd a fiam visszatértét. Éljen a fiam!

Szánakozva, majd csodálattal néztünk a szerencsétlen apára. Koccintottunk vele, de aztán röstelkedve elhallgattunk és a jövő nagy operaszerzőjét soha többé egyikünk se merte emlegetni.

A LEVÉL.

I.

A kocsik már ott álltak a ház előtt várva, hogy a lakodalmi menet meginduljon a templom felé. Az örömapa, Tihanyi Gergely, a vidék földbirtokosa harsány hangon osztotta parancsait:

- Mire visszajövünk, rendben legyen minden! Nagy vendégség lesz. Tihanyi egyetlen lánya megy férjhez, hadd legyen mindenkinek édes emléke ez a lakzi! Aztán beszólt a ház ura a menyasszonyhoz:

- Siess már, Evelin! Ne cifrázkodj! Elég szépnek teremtett az Isten.

A lány nem felelt. Szava zokogásba fuladt volna, inkább hallgatott a zárt ajtó mögött. Csak másodszeri nőgatásra mondta:

- Kész vagyok már, édes apám! Rögtön, rögtön!

És nevetett hozzá, bár újból könny szökött a szemébe. De aztán összeszedte minden erejét s a tükör elé állt, hogy ott próbálja a mosolyát. Láta, hogy a szemei vörösek. Gyorsan hideg vízzel nedvesítette az arcát s utána letörült róla minden nyomot, mely árulója lehetne, hogy valami bántja.

Eközben tekintete az asztalon heverő levélre esett. Ijedten kapta föl. Milyen gondatlanság, hogy majdnem itt felejtette, nyitva, minden vizsga és kíváncsi szem prédájául! Nem tudta hamarjában, mit tegyen vele? Összetépje? Elégesse?

S amíg így gyötrődött, újra elolvasta a kegyetlen, német sorokat:

«Mélyen tisztelt kisasszony!

Ne vessen rám követ és ne vádoljon lelketlenséggel. A legnagyobb tisztelettel fordulok önhöz, akit sohasem láttam, de akiről hallottam, hogy jó és nemes szíve van. Nem is szerette meg volna Vilmos, aki szintén jószívű, bár a világ könnyelműnek mondja. Ön ma esküszik örök hűséget a vőlegényének. Kívánom, hogy boldog legyen vele. Most már látom, hogy én sohasem követelhetem Vilmostól a nevét, sem a magam, sem a gyermekünk számára. Míveletlen, tanulatlan, szegény varrólány vagyok, az is akarok maradni. Én inkább szolgálója, mint szeretője voltam Vilmosnak. Másra sohasem volt jogom. Amíg itt, Münchenben élt és tanult: velem osztotta meg mindenét. Mióta híres énekes lett: azóta elvesztettem őt végképp! S most, hogy új és törvényes családot alapít, félek, egészen el fogja felejtani a gyermekét. Én csak arra kérem, juttassa néha eszébe, hogy kik gondolnak reá mindennap Münchenben. Bocsánatot kérve maradok igaz tisztelettel

Lamprecht Mari
Heine-utca 19.»

Újra zokogni kezdett Evelin, amikor a nevet olvasta. De aztán harag futotta el szívét gyönge sége miatt. Hisz tudhatta volna, hogy az olyan hódító művész, mint Radnóthy Vilmos: sokfelé csapongott, mielőtt ő hozzá eljuthatott. Bele kell nyugodnia a sorsába. Le se mondhatna róla, akit imád, aki nélkül élni sem tudna - ó, nem, nem! az nem lehet, hogy ne legyen a neje!... Bármi történjék később, de most a boldogság küszöbe előtt nem léphet vissza...

Ismét kopogtak az ajtaján és most már ketten türelmetlenkedtek: apja és vőlegénye. Többé nem várt Evelin. Forduljon a kocka! Kinyitotta az ajtót és mosolyogva repült Vilmos karjai közé.

Az apa csak most kezdte korholni:

- Hát ilyen ez a művész-népség! Sohase hittem volna, hogy az én józan, higgadt familiámba is beleüt a komédia-mánia. Minden áron énekesnő akart lenni a lányom, mintha rászorult volna erre a pályára - és most már az esküvőre is úgy cicomázza magát, mintha a színpadra lépne. Adta hóbortos bohém-népség! Mutasd csak magad! Bíz' Istók, kimaszkirozta magát! Te! Tán Valentine-t énekled a templomban a «Hugonották»-ból? Kacagtató egy esküvő, az bizonyos!...

Nevetett hozzá az öreg úr és amíg tréfált, maga sem tudta, mennyi keserű igazságot mond a fiatal párnak.

- Már bizony úgy van, édes apám, hogy a komoly, józan világra nézve mindenestül elveszett a lányod. Bohém-szívek kerülnek ma össze. Tán hóbortosok vagyunk, de - tudunk szeretni és megbocsátani!... Ugy-e bár, Vilmos?

- Nem értelek egészen - felelt az ünnepélyes vőlegény - de igazad van, Evelin!

És megcsókolta a lányt. Magához is szorította. És nem sejtette, hogy a menyasszony keblén, mely most hozzá ért: ott van az összehajtott müncheni levél... Az a rettenetes leleplezés!

Vilmos csak mosolygott, mit sem sejtve. És hódító mosolyával szinte elszédítette a szenvedélyes Evelint.

Félóra múlva a lány ott állt az oltár előtt s míg az esküt mondta: érezte, hogy keblén az a levélpapír minden pihegésre, lélekzetvételtre halkan, panaszosan megzizzen...

II.

A gyorsvonat egy külön szakaszában kettecskén ültek a fiatal házások. Már Bécset is elhagyták, hol két napig időztek s most Páris felé siettek.

Nem törődtek a tájjal, mely mint a körforgó panoráma jött és tünt el szemeik előtt, ha néha kitekintettek az ablakon. Olyan álomba ringató volt ez a látványosság, a zakatoló vaskocsik egyhangú zenéje mellett. A folyosóra néző ablak sűrűn le volt függönyözve, az ajtó elzárva, úgy, hogy kívülről csupán a kalauz nyithatott be. Na, ettől ugyan óvakodott a tapintatos ember, akinek marcona bajusza első pillantásra elárulta, hogy katonaviselt ember volt és tudja, mi a rend és tisztesség. Erre különben a busás borraivaló is figyelmeztette.

Evelin már egy órahosszat szótlanul nézett maga elé. Vilmos néhány bécsi ujságot s rettenetes torzképekkel éktelenkedő élclapot böngészett. Egyszerre fölkiáltott:

- Nini! Még a bécsiek is tudomást vesznek a boldogságunkról. Olvasd csak, hozzák az esküvőnk hírét.

De az asszonyka erre csakis bágyadt mosolylyal felelt. A lapot félretette.

- Még mindig?

- Folyvást! Most meg itt fáj...

És Evelin a feje bubjára mutatott.

- Na ez igazán föllázító! De legalább egy csókot adj, Evelin! Mindenem!

- Nem, nem! Minden érintés felizgat és még jobban oda leszek. - És behúnyta szemeit.

Vilmos haragjában összezsugorította az ujságot.

- Ez is csak velem eshetik meg! - mormogta aztán. - Hónapokon át lázas izgalommal várom az esküvőt; aztán nászútra kelünk; azt hiszem, a mennyország minden üdve vár rám - és íme, két napja férj vagyok, s a feleségem még se a feleségem!

Evelin nem szólt semmit. És Vilmos megint az ujságaiba mélyedt, majd meg a bécsi karikaturákon próbált mulatni. Keserves mulatság volt...

A csöndben Evelin újra, meg újra átgondolta, amire elhatározta magát. Ez a gonosz ember, ezzel a hetyke, szép bajuszával, ezzel a piros, csókos szájával, a nyílt tekintetű, ábrándos szemeivel és a gyönyörű tenor hangjával, melynek asszony, leány nem bír ellenállani - ez a nagy hódító, ilyen bizalmatlan hozzá? Hát nem illenék, hogy most, amikor a nászúton egyedül vannak - nem volna-e kötelessége, hogy mindent megvalljon és bocsánatot kérjen - utólag?

Az asszonyka nem akart elárulni semmit; de meg volt a terve. Ó, de milyen pompás terv! És az erélye sem hiányzott. Kiviszi, bármibe kerüljön is...

München felé közeledtek...

- Sokat voltál Münchenben? - kérdezte a férjét. - Van-e még ott ismerősöd?

Vilmos elnevette magát.

- Hát hisz csak nem halt ki a város! Mert az egész várost ismertem. Ohó! Nem is tudod, milyen ünnepezt énekes voltam itt.

- És mégsem akarod, hogy megállapodjunk Münchenben? - És merőn nézett férjére.

Vilmos összeresztette.

- Ha éppen akarod. Jó! Szálljunk ki. Egy napig itt is pihenhetsz.

És Münchenben voltak.

III.

Este érkeztek meg. A vacsoránál szótlanul ültek. Vilmosban föltámadtak a régi emlékek. Szíve hol elszorult, hol meg örömtől dobogott. Milyen örületes bohém-élet volt ez itt! Mennyi küzdés eleinte, később mennyi korhelykedés s mennyi életunság a nyomában! Most már révpartra ért - már rendes, józan, boldog élet vár rá Evelin oldalán. Ó, milyen boldog is - bár még csak küszöbén van és ott kell vesztegelnie!...

A sötétszínű sör szentimentális hangulatba ringatta. Megfogta Evelin kezét és szorongatta. Később elmélázott... Valaki eszébe jutott, valaki, akit sohasem felejtett el voltaképp, de aki most állandóan előtte lebegett... És hirtelen szólt:

- Holnap délelőtt soká pihenhetsz. Nekem egy kis dolgom van. Megnézem egy festőbarátom műtermét.

- Jól teszed...

Az éjjel az igazak álmát aludta Vilmos, mintha nem is Münchenben lett volna, ahol egy Heine-utca van, abban egy 19-es számú ház, benne egy elsőemeleti udvari lakás, két szobával, konyhával és a kisebbik szobában egy lányasszony, Mari, meg fiacskája: Vili.

Alattomos cinkostárs az a nehéz, sötét, bajor sör. Elaltatja a rossz ember lelkiismeretét...

De Evelin alig kóstolt ebből az altatóból. Nyugtalanul hevert patyolat ágyában. És várta a reggelt.

- Hamar visszajövök, édes. Ki ne mozdulj a szállóból! Csókolj meg!

De Vilmos hiába tartotta oda arcát. A csók elmaradt. Helyette megragadta az asszonykát és viharosan megölelte, ahogy a hattyús lovag szokta Elzát, a «Lohengrin»-ban. És utána elrohant, oly gyönyörűen, hogy a színházban tapsvihart aratott volna.

Evelin lázasan felöltözködött. Aztán csöngetett a pincérnek.

A «Négy évszak» szálló jó messze van onnan, ahová vágyott, azért kocsit rendelt Evelin.

- Heine-utca 19!

Az egész úton elmondta magában, mit fog felelni Lamprecht Marinak a levelére, melylyel esküvőjén oly kiméletlenül megzavarta a nyugalmát.

Végre odaért. Mohón szállt ki, észre sem véve, hogy a csöndes elhagyatott utcának éppen e háza előtt már egy más bérkocsi áll. Lélekzete elállt és szíve erősen dobogott, amint kinyitotta az ajtót s belépett a hátsó kisebb szobába, ahonnan beszélgetés hallatszott.

Egy igénytelen, munkáslány-féle lépett eléje.

- Lamprecht Mari... Itt lakik?

- Én vagyok.

Evelin előre lépett. A szoba közepén régies karosszékből Radnóthy Vilmos úr ült, ölében a kis Vilivel, akinek apai szeretettel dudolta:

Gyí te lusta lovackám -
Lovagol a fiackám!

Evelin nem birt szóhoz jutni. Ezt még sem várta, ezt a jelenetet nem! Férje belesápadt az ijedtségtől. Az asszony végre megsajnálta:

- Ez derék, Vilmos! Ezért becsüllek!

Aztán megnézte Lamprecht Marit. Nem kellett több, csak egy pillantás és rögtön megnyugodott. Ez az igénytelen, szerény, szégyenlős teremtés ugyan nem veszedelmes!

És egyszerre igaz melegség járta át Evelin szívét; a szájalom, a jóindulat melege. Majd a kis Vilit nézte: éppen úgy mosolyog, mint a nagy Vilmos! Nevetni szeretett volna Evelin és hirtelen elérzékenyedve a gyermek anyjához fordult:

- Személyesen akartam elhozni a választ. De későn jöttem; Vilmos megelőzött... Igen. Gondoskodni fogunk a kicsiről. Legyen nyugodt!... Én magam intézkedem.

Vilmos mélyen megindulva nézte feleségét. Le szeretett volna borulni a lábai elé. Szólni próbált, de csak hangokat rebegett. Soha úgy ki nem esett valami szerepéből... De a sugó ez egyszer a szíve volt...

IV.

Még aznap megszűnt Evelin fejfájása...